

merhaba

Eğitim Sen Genel Merkez Kadın Sekreterliği olarak, yeni bir Eğitim Sen Dergisi'yle size ulaşmanın sevincini yaşıyoruz. Yeni dergimizi "Dünya Kadınların Emegiyle Dönüyor, Kadın Mücadelesi Dalga Dalga Büyüyor!" şiarıyla çıkarıyoruz.

İçinden geçtiğimiz süreçte hükümetlerin salgınla mücadele adı altında yürüttükleri politikalar tüm dünyada toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini derinleştirirken kadın emegine dönük politikalar yaşamımızın her alanına yansıyor. Dergimizde ağırlıklı olarak kadın emeğinin biçimleri ve örgütlenmesine ilişkin yazılara yer verdik. Her geçen gün derinleşen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin eğitime yansımaları değerlendirdik. Yakın zamanda TRT'DEN ihraç edilen sevgili Deniz'in duygusunu hissettik yüreğimizde. Bu sayımızda "Haklarımız" bölümünü oluşturduk. Tüm eğitim ve bilim emekçisi kadınların haklarını detaylı şekilde açıklamayı diğer sayılarımızda da sürdüreceğiz. Dergimizde bu bölümü hazırlarken hem eğitim ve bilim emekçisi kadınların kendi hakları konusunda bilinçlenmelerini hem de istihdamın parçalı yapısının olumsuz etkilerini göstermeyi amaçladık.

Erkek egemen sistemin tahakkümünü iliklerine kadar yaşayanlar olarak, yaşamlarımızı ve dünyayı hep birlikte değiştirebilir, dönüştürebiliriz. Tarihimizden aldığımız güçle bugün çok daha örgütlüyüz. Dergimize kendi renklerini, seslerini katan tüm arkadaşlarımızla teşekkür ediyoruz. Kadınlar yan yana gelirse, "yeter" derse umut büyür! Emegimiz, bedenimiz kimliğimiz bizindir diyerek mücadeleyi yükseltelim, örgütlü kadın direnişimizle özgür bir toplumu inşa edelim!



EĞİTİM SEN KADIN DERGİSİ
Ekim 2021 | Sayı 15

EĞİTİM SEN Adına Sahibi
Prof. Dr. Nejla Kurul

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
İkram Atabay

Hazırlayan
Eğitim Sen Merkez
Kadın Sekreterliği

Yönetim Yeri
Aziziye Mh. Willy Brand Sk.
No:13 Çankaya / Ankara
Tel: (0312) 439 01 14 (pbx)
Faks: (0312) 439 01 18
Web: www.egitimsen.org.tr
E-mail: bilgi@egitimsen.org.tr

Kapak Tasarım / Dizgi
Gülözar Ünver

ISSN: 2148 - 9203

3 Aylık Süreli yayın

Basım Yeri
Hermes Tanıtım Ofset Baskı
Hizmetleri Kağıtçılık Ltd. Şti.
Büyük Sanayii 1 Cad.
No: 105 İskitler / Ankara
Tel: 0312 341 01 97

Basım Adedi
2.500

Basım Tarihi
13.10.2021

içindekiler

4

Örgütlülüğümüzden Aldığımız Güçle
ve Güvenle Direnmeye, Özgürleşmeye
Devam Edeceğiz!

8

Kadın Bedenini ve
Emeğini Güçlendirme

14

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet:
Kavrayış ve Mücadele

19

Esnetilen İş, Daraltılan Haklar

22

Pandemi, İstihdam ve Bakım Krizi

26

Kadın ve Emek

29

Kazanımlarımız ve Yaşamlarımız İçin
Susmuyoruz, Birlikteyiz

31

Toplumsal Cinsiyet Rollerini
Çerçevesinde Şekillenen Kadın Emeği



röportaj

33

KHK'lar ile ihraçlar kamuda
çalışanların güvencesizliğinin en acı
örnekleri...
Hiç kimse güvende değil...

38 araştırma

Eğitim Sen Malatya Şubesi Üyelerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algıları ve Tutumları İle Sendikal Faaliyetlere Katılımları Arasındaki İlişki Araştırması

öykü 46

Mevsimlik Kadın

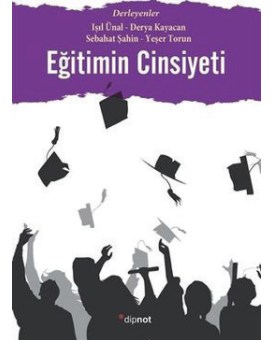
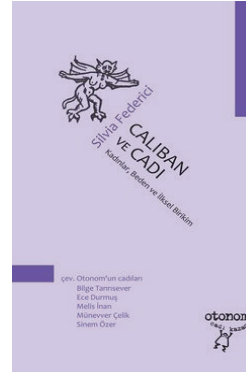
50

SİNEMA



52

KİTAP



54 haklarımız

Haklarınızı Biliyor musunuz?



Simge Yardım
Eğitim Sen Merkez Kadın Sekreteri

**Örgütlülüğümüzden Aldığımız
Güçle ve Güvenle
Direnmeye, Özgürleşmeye
Devam Edeceğiz!**



Sevgili Kadınlar,

Pandemi ve ekonomik krizle birlikte ataerki ve cinsiyetçi politikaların, kadınların işgücü piyasasından çekilme hızını, kadın işsizliği ve yoksulluğunu hiç olmadığı kadar arttırdığı, yaşamlarımıza, haklarımıza dönük saldırıların yoğunlaştığı bir dönemden geçiyoruz. AKP'nin 19 yıllık iktidarı boyunca gördük ki bir avuç sermaye sınıfının aşırı zenginleşmesi uğruna doğaya, halklara, kadına ve emeğe saldırıların sonu gelmemiş, nerdeyse ülke kaynaklarının sonu getirilmiş durumda. Diğer yandan AKP'nin, özellikle 2015 genel seçim sonuçları ile birlikte, iktidarını kaybetmemek adına MHP'yi de yanına alarak hız verdiği savaş politikalarının yarattığı tahribat onulmaz boyutlara ulaştı. Bu aymazlık halinin yarattığı ekonomik kriz, bugün çok daha derinleşmiş ve tüm kesimleri etkisi altına almış durumda. Doğanın tahakküm altına alınmasının sonuçlarından birisi olarak ortaya çıkan Covid 19 pandemisi de AKP-MHP ortaklığı tarafından bir fırsat aracına dönüştürüldü. Siyasal iktidar yaşadığı çöküşten ve ekonomik krizden; salgını, korku ve baskı aracına dönüştürerek, toplumu ve emeği daha fazla sömürerek çıkmaya çalışıyor.

AKP/Saray iktidarının, milliyetçi, tekçi, dinci, muhafazakâr, mafyatik, politikalarını, neoliberal politikalar aracılığıyla sürdürmesinin bedelini ise en çok biz kadınlar ödüyoruz. Neoliberalizm doğrultusunda şekillendirilen yeni emek rejiminin yapı taşları olan, yarı zamanlı, evden, performans dayalı vb. gibi esnek çalışma türleri güvencesizlik ve yoksullaşma temelinde tüm emekçileri olumsuz etkileyecek bir strateji. Ancak, bu stratejinin özellikle ve öncelikle kadınlar üzerinden kurgulanıyor ve uygulanıyor olmasının ideolojik ve politik nedenleri bulunuyor. Eve sabitlenmek istenen kadın emeği ile hem devlet üstlenmesi gereken sorumluluklardan kurtulmayı, hem de küçük devlet olan aile içinde kadınları daha kolay kontrol edebilmeyi amaçlıyor. Bu amacın bir parçası olarak bir yandan da kamuda tasarruf tedbirleri adı altında sosyal politikaların geriletilmesi, yaşlı, hasta ve çocuk bakım kurumlarının sayısının azaltılmış olması gibi politikalar da, Covid 19 salgını fırsata çevrilerek kalıcı hale getirilmek istenen esnek çalışmayı kadınlar için cazip hale getiriyor. Ancak Pandemi sürecinde yaşadığımız deneyimi değerlendirdiğimizde esnek çalışmanın kadınlar için müjde olmadığını ifade etmek gerekiyor.

Kamuda güvenceli çalışmanın fiilen ortadan kaldırıldığı KHK'lerle işten atma gibi yasa ve hukuk dışı uygulamalarda görüldüğü gibi otoriterliğin keyfiliği, hesap vermezliği, yeni emek rejiminin tesis edilmesinde "yol temizleyici unsurlar" olarak kullanılıyor. İhraç politikasının birçok amacının yanında, AKP'nin kadını geleneksel cinsiyetçi rollere hapsetme, bağımlı kılma amacının bir parçası olduğunu görmek, kadın emeğine yönelik açık bir saldırı olarak değerlendirmek gerekiyor.

Çalışma yaşamında esas hale getirilmek istenen güvencesizlik; biz kadınlar açısından mobbingi, ayrımcılığı artırıyor, örgütlenmenin ve hak aramanın önüne geçiyor. Performans yarışı da, ev ve bakım yükümlülüğünü taşıyan kadınlar açısından çok daha fazla çabayı gerektirirken yine baskıyı artıran bir uygulama olarak karşımıza çıkıyor.

Yoksulluğun, mobbingin, cinsiyetçiliğin, güvencesizliğin katmerlenerek arttığı böylesi bir süreçte 6. Dönem TİS görüşmeleri gerçekleşti. Her iki yılda bir bugüne dek 6 kez kurulan grevsiz, yetkisiz bir masaya sıkıştırılarak imzalanan toplu iş sözleşmelerinde, kamu emekçilerinin her seferinde daha da katmerlenmiş bir yoksulluğa mahkûm edildiğini, haklarının eridiğini, kadın temsiliyetinin ısrarla reddedildiğini ve kadın taleplerinin görmezden gelindiğini bir kez daha gördük. Bu



Çalışma yaşamında esas hale getirilmek istenen güvencesizlik; biz kadınlar açısından mobbingi, ayrımcılığı artırıyor, örgütlenmenin ve hak aramanın önüne geçiyor. Performans yarışı da, ev ve bakım yükümlülüğünü taşıyan kadınlar açısından çok daha fazla çabayı gerektirirken yine baskıyı artıran bir uygulama olarak karşımıza çıkıyor.

tabloda büyük vebali bulunan, İstanbul Sözleşmesinin iptalini de büyük coşkuyla karşılayarak siyasal iktidarın yanında saf tutan Memur-Sen ve TİS sürecindeki ortağı Türkiye Kamu Sen "kadın çalışanlar desteklenmeli, beklentileri karşılanmalı" şeklinde birer cümle kurabildiler. Kapsamlı bir biçimde hazırladığımız ve her biri yaşamsal öneme sahip taleplerimizin ayrı bir başlıkta değerlendirilmesi ısrarımız ise bir kez daha hükümet, memur sen ve Türkiye Kamu Sen tarafından kabul görmedi. Bizleri yok sayan, taleplerimizi görmeyenlere karşı her biri yaşamsal öneme sahip kadın taleplerimiz için kararlı bir mücadeleyi birlikte örgütleyebiliriz.

Cinsiyetçi politikalara karşı İstanbul Sözleşmesini savunmaya devam edeceğiz.

Pandemi ve ekonomik krizle birlikte kadınların işgücü piyasasından çekilme hızının, kadın işsizliği ve yoksulluğunun hiç olmadığı kadar arttığı bu dönemde, kadına yönelik şiddet de aynı oranda artıyor. Zira ataerkiye, cinsiyetçi politikalara ve cezasızlığa ek olarak, işsizlik ve yoksulluk kadınları şiddet karşısında çok daha çaresiz bırakıyor. Hal böyle iken bir yandan da Erdoğan'ın Saray rejimi şiddetle mücadele mekanizmalarına ve kadın kazanımlarına savaş açmış durumda. Kadını, çocuğu, LGBTİ+ları erkek şiddetinden koruyan en önemli kazanımlarımızdan birisi olan İstanbul Sözleşmesinden bir gece yarısı kararnamesi ile çıkılması bunun en veciz örneği oldu. Böylelikle aslında siyasal iktidar, katilleri, tacizcileri, tecavüzcüleri cesaretlendirerek açıkça yanlarında olduğunu ilan et-



miş oldu. Diğer yandan, 2016 yılından bu yana çocuk istismarcılarına af getirmek için çabalayan AKP-MHP bloğunun son hamlesi, çocuk istismarı dâhil bazı katalog suçlarda tutuklama gerçekleştirilmesi için kuvvetli suç şüphesinin "somut delillere" dayanması koşulunu dördüncü yargı paketiyle birlikte yasalaştırması oldu. AKP Hükümeti İktidara geldiği günden bu yana yürüttüğü tüm bu politikalar ile gerici, ırkçı, ataerkil bir toplum yaratmaya çalışıyor. Erkek egemen ideolojisini cinsiyetçi eğitim politikaları ile pekiştirmeye çalışıyor. İstanbul sözleşmesi gereği toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda kısmen çalışma yürüten MEB ve YÖK 2019 yılı itibarıyla tam da İstanbul sözleşmesinin tartışmaya açıldığı süreçte tüm bu çalışmalarını rafa kaldırdı. Eşit ve özgür bir toplum modelini savunan İstanbul sözleşmesini savunmaya ve kurulduğumuz günden bu yana ısrarla mücadele ettiğimiz cinsiyet eşitlikçi bir müfredat ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitiminin zorunlu ders olarak okutulması talebimizi bu dönemde bir kampanya süreci ile ısrarla savunmaya devam edeceğiz. Laik, demokratik, eşit bir toplumu birlikte mücadele ederek inşa edebiliriz.

Emeğimize, haklarımıza, yaşamlarımıza dönük her gün yeni bir saldırı yaşarken asla çaresiz olmadığımızı da çok iyi biliyoruz. Şimdi bize düşen emeğimiz ve bedenimiz üzerinde kurulan tahakkümü kırmak

için var olduğumuz her yerde daha fazla eşitlik talep etmek, özgürlük sınırlarını genişletmek için yan yana mücadele etmek, ataerkil kapitalizme karşı mücadeleyi tüm kız kardeşlerimizle birlikte örgütlemek. Çünkü geçmişten bugüne biz kadınlar, bizi itmeye çalıştıkları umutsuzluğa teslim olmadan gücümüzü kadın dayanışmasında aradık. Kadınlar birlikte güçlüdür dedik tarihi buluşmaları hep birlikte örgütledik. Çalıştaylarda, atölyelerde kolektif emeğimizle bir araya geldik. Erkek devlet şiddetine karşı 25 Kasımlarda her yerdedik. 8 Martlarda sokakları, meydanları özgürleştirdik. İstanbul Sözleşmesinin fesih kararına karşı ısrarla "Sözleşme Bizimdir, Vazgeçmiyoruz." demeye devam ediyoruz. Egemen erkek aklın bize çizdiği makbul sınırlarda durmaya hiç niyetimiz yok. Binlerce yıldır yaşamın tüm alanlarına sinen cinsiyetçi politikaların yerine eşitlikçi, demokratik, özgür ve emekten yana bir toplum, bir ülke ve dünya yaratma şiarının ve bu şiarı giden politikaların yürütücüsü olacağız. Emeğimize, bedenimize kimliğimize daha fazla sahip çıkarak, sözümüzü ve örgütlülüğümüzü büyütürken hep birlikte örgütleyeceğiz yeni yaşamı.

**Birlikte güçlüyüz
Birlikte kazanacağız.**



Prof. Dr. Nejla Kurul
Eğitim Sen Genel Başkanı

Kadın Bedenini ve Emeğini Güçlendirme



Benliğimiz ve dünya arasında sınır çizgisi tenimiz; ten aracılığıyla bizler birçok izlenime ve etkiye maruz kalırız.¹ Buradan tüm toplumsal mücadelelerin bedenleri ve emeği kat ettiğini biliriz. Bunu en çok sıcak bir yaz günü güneş ışınlarının etkileriyle iyice ısınmış bedenlerimizle denize/suya girerken, yükselmesiyle tedirgin eden soğuksu temasını hissettiğimizde anlarız. Beden soğuk su karşısında aşırı tepki verir. Dış etkileri, bazen kulak zarını etkileyen bir ses ve gürültüde, bazen gözyaşını döken etkide, bazen beden ısısı yükseldiğinde ve bazen de üşüdüğümüzde/üşüdüğümüzü ten yoluyla hissederiz. Çok sıcak ve çok soğuk bir nesneye dokunduğumuzda elimizi hızla çekeriz. En aç ve en yoksul zamanlarımızda

yediğimiz ve içtiğimiz bir gıdanın bıraktığı eşsiz tat ile besinleri hissederiz.

Kadın bedeni ve kadın emeği kavramları tenin sınır olduğu yerde dışarıdan gelen etkiyi, duygu olarak da ilkin kederi anlatıyor adeta! Neden kederden başlıyoruz? Kadın bedeni ve emeği kavramlarının tınısında hüznün olan ve edilgin etkilenişler üreten bir duygu olduğu için keder! Patriarkal kapitalizm kadının karşısında olumsuz olarak durduğu için böyle hissediyoruz belki de. Spinoza'dan biliyoruz, düşünce gibi duyguları da üretiriz. Kederli duygular, çoğunlukla ölüm, acı, yas ile anıldığı için. Keder yaratan duyguların toplumsal ve politik olarak ortadan kaldırılabileceğine, bir duygu olarak sevincin üretilebileceğine inandığımız için böyle yapıyoruz. Milyonlarca kadın ortalama bir yaşam sürdürebilir ancak her gün birkaç kadının hunharca öldürülmesinin yarattığı etki, hele her gün iki-üç kadının erkekler tarafından öldürülmesi, tüm kadının gündelik yaşamını etkiliyor.

1 Sara Amed, (2004) *Duyguların Kültürel Politikası (Türkçesi Sultan Komut)*, İstanbul: Sel Yayınları, s.38

Kederi, acıyı ya da yası hissettiğimiz çerçeveyi biraz daha açalım. İlk olarak kadın bedenlerinin erkek şiddetine maruz kalarak fiilen yaralanması, yok edilmesi, canlarının alınmasında hissettiğimiz sosyal duygu, acı ve keder olarak beliriyor. İkinci olarak ataerkil kapitalizmin gereksinimleri doğrultusunda kadın emeğinin evlere veya işyerlerine doğru yönlendirilmesiyle sivil bir ölümle karşı karşıya kalındığında kederle karşılaşılıyor. Sadece eve, özel alana gömülme ya da kamusal alana bir açılım olanağı verse de sonsuz yollar arasından ev ve işyeri arasındaki yola mahkûm olarak Arendt'in ifadesiyle duyulur ve görülür olmama hali ile keder ortaya çıkıyor. Bu durumda karşımıza çıkan bir kadın bedeninin ya yok edilmesi ya da kamusal hayattan uzak kendi bedenine kısıtılıp kalmış bir yaşama mahkûm olması (sivil ölüm) söz konusu. Woolf'un isyanında olduğu gibi çıkıyor cümleler kadınların ağzından: "Dünya neden erkeklere dediği gibi kadına da istersen yaz, beni hiç ilgilendirmiyor demiyor?"² (NK: yaz, çiz, renkleri kullan, söz kur, beste, dans et, nesnelere biçim ver...)

Kadın bedeni ve kadın emeği kavramları birbirine dokunuyor, aralarında ilişkiler ve bağlantılar kuruluyor, etkileşim yüzeyleri karşılaşılıyor ve kesişiyor. Silvia Federici³ bu nedenle toplumsal cinsiyet konusuna kadınlık ve erkeklikten kaynaklanan sadece kültürel bir gerçeklik olarak yaklaşmıyor, bunun yerine toplumsal cinsiyeti, "sınıf ilişkilerinin bir özgülleşmesi" olarak görüyor. Çünkü kapitalizm kendini beş yüz yıl boyunca edebilmişse, Federici'ye göre bunun nedeni, yalnızca dünya proletaryasının bedenine koyduğu eşitsizlikler ağı ve sömürüyü küreselleştirme kapasitesidir.⁴

Kadın bedenini ve emeğini etkileyen kavramsallaştırmalar bir yandan kapitalizm ve patriarka, bir yandan da üretim ve yeni üretim, kadınların tarih boyunca harcadıkları ücretli emek/ev emeği gibi kavram ikilikleri ve cinsiyete dayalı işbölümü, kadın bedeni ve emeği alanını genel olarak anlamlandırıyor. Kadın emeği kavramı, dar anlamı ile ücretli bir iş karşılığında kadının toplumsal üretimin içindeki konumunu anlatır, "üretim toplumsal" olsa da kapitalizmde yaratılan ekonomik değerler çok önemli bir kısmı "artı değer"

olarak "özelleştirilerek" kapitalistin banka hesaplarına, harcama anında ödediğimiz doğrudan ve dolaylı vergilerle birlikte artı değerler bir kısmı ataerkil devletin kasasına akar. Kadın emeği kapitalist sömürü düzeninin uyumlu, boyun eğen, erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleri gereği yapmak üzere yetiştirilmedikleri işleri yapan emek kategorisi olarak karşımıza çıkar.

Ne var ki 24 saatle ölçtüğümüz tam bir gün; ücretli işlerin yapıldığı sekiz saatten, günümüzde daha da uzatılmış olan çalışma saatleriyle, işle sınırlı değildir. Kadın emeği, ücretli olsun ya da olmasın yaşamın her alanında. Kapitalizmin ölçme girişimlerinde bulunmadığı yani kapitalist ölçüye başvurmadığı alanlarda da emek, özellikle kadın emeği vardır. Kadının bedenine ve tenine etkiler, sadece erkek egemen kapitalist kurullarla çalışan işyerinden gelmez, geçtiği caddeler ve sokaklar, alışveriş merkezleri, devlet kurumları, parklar ve bahçeler, kaldırımlardan da ten'e dönük etkiler ortaya çıkar. İssiz bir caddede yürürken, karanlık bir sokaktan geçerken, iş ararken, bir parkta sessizce otururken sesler, sessizlik, karanlık, yalnızlık kadınların pek çok çeşitli duygu üretmesine neden olur.

Ayrıca başlı başına özel alan olarak ev içi yaşam ve buradaki toplumsal cinsiyet rollerinden de gelen arzu-



2 Virginia Woolf, *Kendine Ait Bir Oda Toplu Eserler 7*, (Çeviren Suğra Öncü) İstanbul: İletişim Yayınları, s.58-59.
3 Silvia Federici, (2017) *Caliban ve Cadı kadınlar, Beden ve İlksel Birikim* (İngilizce'den Çeviren: Öznur Karakaş) İstanbul: Otonom Yayınları
4 Federici, a.g.e., s. 32.

lar, talepler, beklentiler ve etkiler vardır. Kadın emekçiler, çoğu zaman üretim alanından gelen beklentiler ile özel alanın beklentilerini birlikte, uyumlu biçimde sürdüremez, aşırı baskı karşısında kadın insani güç ve yetilerini kullanamaz duruma gelebilir. Ağırılığı birinden diğerine kaydırarak yeni denge durumları oluşturmaya çalışır. Woolf'un 19. Yüzyıl karakterlerinden birisi Mr. Grek her an çıkıp gelebilir kadının yanı başına! "Kadınların varlığının özü, erkeklerin bakımı altında olmaları ve onlara hizmet etmeleridir."⁵ 21. Yüzyılın ilk çeyreğinde, siyasal iktidarın temsilcileri, Türkiye'de pek çok kadın emekçiyi emek piyasasından evine doğru yönlendirirken bir yandan da suçluluk duygusuna itecek muhafazakâr aile söylemini en üst perdeden ifade etmiyorlar mı?

Ülke genelinde kronikleşen işsizlik sorunu yaklaşık bir buçuk yıldır COVID-19 salgının da etkisiyle derinleşti. Bu süreç çocukların "acil uzaktan öğretim"le eve kapanması, kadınların da eve doğru akışını hızlandırdı. Salgında istihdamda yaşanan daralma en çok kadınları emek piyasasından uzaklaştırdı. Ülke genelinde çalışabilir yaştaki kadın nüfusu 32,1 milyon. Ancak 15 ve üzeri yaştaki bu kadınların yalnızca 10 milyonu işgücüne dâhil ediliyor. Geriye kalan 22,1 milyon kadın çeşitli nedenlerle işgücüne dâhil olmuyor. Salgın

döneminde ise bu rakam daha da arttı. DİSK-AR'ın İşsizlik ve İstihdamın Görünümü raporunda geniş tanımlı işsizlik, erkeklerde yüzde 23,9 ve kadınlarda yüzde 33,7 düzeyinde gerçekleşti. Mayıs 2021 itibarıyla kadınlarda mevsim etkisinden arındırılmış dar tanımlı işsiz sayısı 1 milyon 551 bin ve geniş tanımlı işsiz sayısı 4 milyon 37 bin. Erkeklerde ise dar tanımlı işsiz sayısı 2 milyon 685 bin ve geniş tanımlı işsiz sayısı ise 5 milyon 613 bin.⁶

DİSK-AR raporu, salgın öncesinde önde gelen sanayileşmiş ülkelerde yüzde 17 seviyesinde olan genç işsizliğinin, salgın döneminde yüzde 27'ye yükseldiğine dikkat çekiyor. DİSK-AR tarafından geniş tanımlı genç işsizliği Mayıs 2021'de yüzde 42,4 olarak hesaplandı. Genel geniş tanımlı işsizlik oranı yüzde 27,2 olarak hesaplandı. Bu oran kadınlarda yüzde 33,7, erkeklerde ise yüzde 23,9 olarak hesaplandı.⁷

Kadınlar işgücü piyasalarında ücretli işler için emeğini sunamazken bile boş durmazlar. Eş deyişle kadın emeği sadece ücretli işlerin olduğu üretim alanında üretilmez. Savran ve Demiryontan'ın derledikleri ve ortak yapıtlarına adını verdikleri kadın evin "görünmeyen emeğidir" aynı zamanda.⁸

"Ev dışında ya da içinde ücretli çalışsın ya da çalışmasın bütün kadınlar, yaşamları boyunca, kocaları için ev işlerini yaptıkları, onların giyiminden, beslenmesinden, sorumlu tutuldukları; çocuklarının yaşlı akrabalarının, yakınları olan hastaların bakımını üstlendikleri ve bütün bu işleri karşılıksız olarak yaptıkları için, feministler, yasada kadınların bu görünmeyen emeklerinin tazminini ve bu emeğe bağlı özel önlemler alınmasını istediler."⁹

Buraya kadar yaptığımız tartışmalar hem üretim hem de yeniden üretim alanlarında, ikiliklerden yola çıkarak kadınların içinde bulunduğu dünyayı anlamamızı sağlayacak kavram dizilerini genel olarak görmektir.

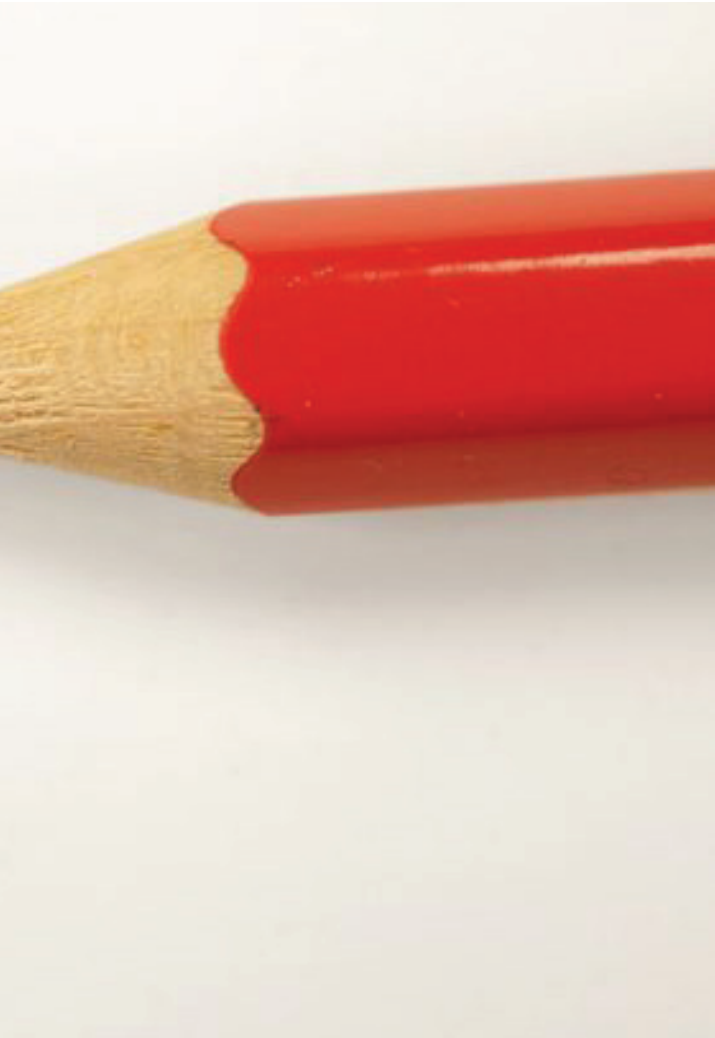
5 Virginia Woolf, s.61

6 <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/kadin-issiz-sayisi-git-gide-artiyor-1852062>

7 Aynı.

8 Gülnur Acar Savran, Nesrin Tura Demiryontan (1992) Kadının Görünmeyen Emeği, Maddeci Bir Feminizm Üzerine. İstanbul: Yordam Kitap,

9 Aynı, Gülnur Acar Savran'ın İkinci Basıma Önsöz'ünden.



Ancak oldukça mütevazı, sıradan, tarih dışı gibi akan gündelik yaşam pratiği içinde bu ikiliklerin ilişkilerini, kesişim alanlarını ve bağlantılarını görmek de bir o kadar anlamlı olacaktır.

Yaşı küçük çocukların ve gençlerin eğitim ve öğretiminin gerçekleştiği eğitim alanı, toplumsal cinsiyet rolleriyle tutarlı olarak büyük ölçüde kadın emekçilerden oluşuyor. Yeni yayınlanan 2020-2021 yılı MEB İstatistiklerine göre¹⁰ okul öncesi eğitimde, kadın öğretmenler resmi ve özel toplam öğretmenlerin yüzde 93.6'sını, kadın ilkökul öğretmenleri toplam öğretmenlerin yüzde 64'ünü, kadın ortaokul öğretmenleri toplam öğretmenlerin yüzde 59'unu, kadın lise öğretmenleri ise toplam öğretmenlerin yüzde 51.2'ini oluşturuyor. Görüldüğü üzere eğitim alanı büyük ölçüde kadın eğitim emekçilerinden oluşuyor. Ne var ki okulların yönetimi ve denetiminde "kadınların adı yoktur." Üst düzey eğitim yöneticilerinin, okul yöneticilerinin çok büyük bir kısmı erkeklerden oluşuyor ve okullarda ataerkil kurumlaşmanın etkileri derinden hissediliyor.

Okullarda kadınların güçlenmesi, gelişmesi ve özgürleşmesinin, bir araya gelerek ortak sorunlarını tartışmak, tanımlamak ve dayanışmaktan geçtiği düşüncesini okul yaşantıları arasına aktaracak somut deneylerin ortaya çıkarılması gereki-

yor. Ancak bazı gerçeklerle yüzleşmek ve mücadele etmek zorundayız. Bir yandan kadın öğretmenleri zayıf, güçsüz ve görece aşağı bir insanlık durumuna indirgeyen, muhafazakârlaşma ile aileyi kadın öğretmenler için "her şey" haline getiren, kadınları sessizleştiren ve boyun eğdiren ve bunları yaparken bu algı ile yıldırmanın (zorbalığın) çeşitli biçimlerini sergileyen sağ popülist otoriter okul iklimi ile karşılaşmaktayız. Diğer yandan okullardaki özelleştirme ve ticarileşmenin toplumsal ilişkilerdeki yan etkileri ile kadınları birbirleri ile rekabete sokan ve yarıştıran neo-liberal etkiler yaşamımızı derinden etkiliyor. Var olan toplumsal ilişkiler içinde kadın emekçiler bir yandan hızlı akan bir toplumsal üretim içinde kalabalıklar arasında kaybolma, yalnızlaşma, kendisi olamama olgusu ile karşılaşırken bir yandan da gelişme ve güçlenmenin yollarını, kurumlarını, bağlantılarını aramaktadır.

Siyasal iktidar ve yandaş sendikalardan, siyasi partilerden, piyasa baskısından bağımsız sendikalar; eğitim topluluğunun sağlığı, öğrencilerin eğitim hakkı ve eğitim emekçilerinin sağlıklı ve güvenli bir ortamda çalışma hakkını savunmak için çok önemli işlevler üstlenirler. Okullarda negatif insan hakları bağlamında sendikalar, kadın emekçilerin sömürülmemesi, tahakküm altına alınmaması, işyeri zorbalığı ile karşılaşmaması, ayrımcılığa, eşitsizliklere maruz kalmaması için çalışmalar yürütürler.

Pozitif insan hakları bağlamında sendikalar kadın emekçilerin doğum izni, ücretsiz kreş, süt izni gibi politikalarla güçlendirilmesi, kadın emekçilerin okul politikalarına katkıda bulunması, söz kurabilmesi için güçlendirici çalışmaların yapılması, işyerinde çeşitli ayrımcılık ve yıldırma biçimlerinin farkına varması ve buna karşı ortak mücadele edilmesi, eğitim ve çalışma yaşamında kadın



10 MEB. 2020-2021 Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim, s.70-76.

naklanan haklarını öğrenmesi, farklı branşlardan öğretmenlerin diğerleri ile birlikte birbirlerinden öğrenme yolculuğuna çıkmalarının sağlanması, bilim, siyaset, sanat ve sevginin okul içinde yoğunlaşması okulun tüm bileşenlerini geliştiren, güçlendiren, özgürleştiren ve insanlaştıran okul uğraşlarıdır.

Sancar'a göre¹¹ ideoloji, okullarda "... her gün yeniden ve yeniden oluşan özneleri belli konumlara çağırarak bir söylemsel akış" olarak yaşanmaktadır. Okullardaki söylemsel akışın demokratikleşmesi ve çok boyutlu ve yaratıcı bir niteliğe sığması, okulun tüm bileşenlerinin güçlenmesine hizmet eder. Bu nedenle okullarda entelektüel öğretmene, entelektüel kadın öğretmenlere ihtiyaç vardır.

11 Üşür Sancar, *Serpil (1997) İdeolojinin Serüveni Yanlış Bilinç ve Hegemonyadan Söyleme*. Ankara: İmge Kitabevi, 1997, s. 9

12 Giroux A. Henry, *Teachers As Intellectuals. Towards a Critical Pedagogy of Learning*. (Introduction by Paulo Freire, Foreword by Peter McLaren) London: Betin Garvey. *Critical Studies in Education Series*, 1988, s.125.

13 Edmund, O'Sullivan, *Transformative Learning. Education Vision for 21. Century*. New York: University Of Toronto Press, 1999, s.133.

Giroux'a göre, öğretmenlerin "entelektüel" kategorisi ile yeniden karşılaşmasının sağlayacağı sayısız yararlar bulunmaktadır.¹² Bu yararlardan birincisi, tamamıyla araçsal ve teknik terimlerle tanımlanan öğretmenin karşısında, entelektüel emeğin bir biçimi olarak öğretmenin çalışma sürecini incelemek için bu kategori kuramsal bir temel sağlar. İkincisi, entelektüel olarak işlev gören öğretmenler için gerekli ideolojik ve pratik koşulların çeşitlerini billurlaştırır. Üçüncüsü, onayladıkları ve yararlandıkları pedagojiler yoluyla, çeşitli politik, ekonomik ve toplumsal çıkarları meşrulaştırma ve üretmede öğretmenlerin oynadıkları geleneksel rolün daha açık hale getirilmesine yardımcı olur.

Giroux'un ifade ettiği üç boyutun, emekçileri özgürleştiren ve güçlendiren sendikalar için de anlamı vardır. Kadın öğretmenlerin çalışma sürecine yönelik feminist bir kuramsal temeli tartışmaya açar, kadın öğretmenlerin entelektüel etkinlik içinde bulunmasının ideolojik ve pratik koşullarını oluşturmaya ilişkin düşüncelerin billurlaşmasına katkıda bulunur, kadın öğretmenlerin düzeni meşrulaştıran geleneksel rollerinin daha açık görülmesini sağlar ve emekçi sınıfların organik aydınınının rollerini ortaya koyar.

Sendikalar, okullardaki patriarkal kurumsallaşmanın farklı cinsiyet ve cinsel

kimliklerden öğretmenleri nasıl etkilediğine yönelik çalışmalar yürütürken özellikle egemen cinsiyet olan erkeklerin kendi konumlarının ortaya çıkarılmasına da katkıda bulunurlar. Bugünün öğretmeni, patriarka, ırk ve sınıf yapıları arasında geçişken, akıcı ve açık uçlu kimlik inşası ile karşı karşıyadır. Öğretmenin sınıfsal konumu yeterince görünürdür; o emeğin orta katmanları içinde konumlanmış; aşağıya biraz kibirle bakan bir mülksüzdür; ama öğretmenler cinsiyet, cinsel yönelim ve etnisite, inanç, dünya görüşü vb farklılıklarını da kendi içlerinde taşırlar. O'Sullivan¹³ bu olguyu Transformative Learning adlı kitabında erkek olarak ayrıcalıklı konumundan yaklaşıyor kendi kimliğini şöyle anlatıyor:

"Ben bir beyazım, Avrupa'da heteroseksüel bir erkeğim ve orta sınıfın bir parçasıyım. Hem söylem hem de kamu pratiği alanında, ayrıcalıklı bir konum işgal ediyorum. Beyaz olarak, toplumsal cinsiyet ve sınıf yapıları içinde hangi konumu işgal ediyorsam olayım, günlük yaşam deneyimleri içinde rengimden dolayı insanların ırkçılığına maruz kalmıyorum. Erkek olarak, verili koşullarda erkek ayrıcalığını yaşıyorum ve buna güç veren patriyarkal kurumların negatif etkileriyle karşılaşmıyorum. Heteroseksüel olarak, homoseksüel referanslarla doğrudan erkeklere yönelen paranoyaya tabi olmuyorum, bu yüzden de homofobinin doğrudan kurbanı değilim. Orta sınıfın bir üyesi olarak, daha düşük ekonomik gruplarla karşılaşmadığım için sınıf yapılarının etkileri ile karşılaşmıyorum. Benim ayrıcalıklı konumumda, benim ayrıcalıklı konumumun etkilerinin bilincinde olmaksızın, sıklıkla bir kurban edimim."

Yaşam içinde, özellikle emek süreçlerinde kendi konumlandığımız yeri gerçekçi biçimde ortaya koyduğumuzda, yukarıdaki örnekte olduğu gibi ayrıcalıklı beyaz, heteroseksüel, orta sınıf erkek (yada kadın) pozisyonundan bakarak insanlaşmak için emek süreçlerinde kimin yanında yer alacağımızı da ortaya koyabiliriz. Yaşamın yarısını oluşturan, üretim ve yeniden üretimde emeğini görünür kılmak isteyen, eşitlik talep eden kadın emekçilerin, kız öğrencilerin güçlenmesinin, gelişmesinin ve özgürleşmesinin yanında yer almanın anlamı ve değeri ortadadır. Sendikalar kadın emekçileri geliştirir ve güçlendirir. Sendikalar kadın emekçileri özgürleştirir; Yaşar Kemal'in bir sözünü sendikalar "insanın(bir kadın) evrende gövdesi(bedeni) kadar değil yüreği kadar yer kaplamasını" sağlar.



gündem

L. Işıl Ünal

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet: Kavrayış ve Mücadele



Dünyada ataerki(patriarka) yer yer en vahşi yüzünü gösteriyor ve erkek şiddeti inanılmaz boyutlara ulaşabiliyor. Türkiye'ye yakın mesafedeki İslam coğrafyalarında, savaş koşullarında büyüyen erkek şiddeti bütün dünyada, özellikle kadınların tepkisini çekiyor. Bunun yanında Türkiye'de de durum iç açıcı değil. Kadın cinayetlerinin ve kadınları hedef alan şiddet eylemlerinin, günlük istatistiklere yüksek rakamlarla yansması ürkütücü. Ama en kötüsü kadınların devlet kurumlarınca korunmaması ve cinsel şiddet suçlarının cezasız kalması. Bir süre öncesine kadar İstanbul Sözleşmesine rağmen Türkiye'de devlet kadını korumuyordu, şimdi ise İstanbul Sözleşmesinden çıkıldığı ilân edildiği için daha da pervasız davranabiliyor.

Türkiye toplumunda kadına, LGBTİ+'lara ve çocuklara yönelik şiddetin giderek yaygınlaştığını konuşurken eğitim alanını dışta tutamayız. Ataerkinin dayandığı değerler sisteminin ve davranış kalıplarının eğitim kurumlarındaki tezahürleri son derece önemlidir. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de ataerki tahakküm karşısında kadın özgürlük mücadelesi ve LGBTİ+ hareketi güç kazanmaktadır. Bununla birlikte, toplumsal ölçekte yürütülen mücadele ile üniversiteler ve diğer eğitim kurumları arasında ne ölçüde bağ kurulabildiği önemlidir. Çünkü, eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet

eşitliğini sağlamaya yönelik mücadelenin güçlenmesi, ancak, eğitim kurumlarındaki aktivizmin toplumsal hareketin bir parçası haline gelebilmesiyle mümkündür. Toplumda yerleşik cinsiyet kalıplarının, eğitim kurumlarında işleyen/işletilen yeniden üretim süreçlerine rağmen sorgulanabilmesinin başka bir yolu yoktur.

Ataerkiyi Eğitimde Gözleyebilmek...

Hepimiz yaşamımızın büyük bir bölümünde eğitim sistemiyle bir şekilde ilişkili olarak yaşarız (kendimizin, çocuklarımızın, torunlarımızın, vb. eğitimi nedeniyle ya da eğitim emekçisi olarak) ve çoğunlukla eğitime "önyargılı" yaklaşırız. Eğitimin kuşkuya yer bırakmayacak ölçüde olumlu/yararlı bir süreç olduğu düşüncesi veya inancı çoğumuzda hâkimdir. "Eğitim her durumda iyidir ve şarttır" diye inandığımızdan eğitimi sorgulamayız, derinlemesine incelemeyiz ve politik bir analizini yapmayız. Oysa eğitim alanının da, diğer tüm toplumsal alanlar gibi bir çatışma ve mücadele alanı olduğu kadar, belki de daha fazla, toplumsal yeniden üretimin gerçekleştiği alanlar olduğu hatırlanmalıdır. Böylece, "eğitimin aydınlatıcı ve geliştirici rolünden kuşku duymadan" (kendimizi ve) çocuklarımızı okula teslim ederek, eğitim üzerinde düşünmemenin ne gibi sonuçları olabileceğini fark edebiliriz.

Eğitim kurumlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya y6nelik m6cadelenin g6çlenmesi, ancak, eğitim kurumlarındaki aktivizmin toplumsal hareketin bir parçası haline gelebilmesiyle m6mk6nd6r. Toplumda yerleşik cinsiyet kalıplarının, eğitim kurumlarında işleyen/işletilen yeniden 6retim s6reçlerine rağmen sorgulanabilmesinin başka bir yolu yoktur.



6nemli 6lç6de egemen ideoloji doğrultusunda y6nlendirilmeye çalışılan eğitim sistemi sınıfsal, inançsal, ulusal/etnik anlamda olduğu kadar, cinsiyet ve cinsel y6nelim anlamında da egemen değerlerin, davranış kalıplarının ve kimliklerin dayatıldığı bir 6zellik g6sterir. Okullarda da cinsiyetçilik ve heteronormativite, egemendir, tıpkı toplumun b6t6n6nde olduğu gibi. 6zetle s6ylemek istersek, eğitim sistemi de toplumun b6t6n6 gibi, cinsiyetlendirilmiş ilişkiler temelinde çalışır. O nedenle de bu kurumlar, toplumsal cinsiyete g6re d6zenlenmiş hiyerarşilerin, kimliklerin hem 6retiminde hem de yeniden 6retiminde 6nemli bir rol oynar. Eğitim s6recinin ve dolayısıyla toplumsallaşma s6recinin 6zneleri, okullarda/fak6ltelerde ve eğitim sisteminin diğer birimlerindeki emekçiler (6đretmenler, 6đretim elemanları, b6ro elemanları ve diğer çalışanlar), 6đrenciler ve y6ksek6đretim 6ncesi kademeler için ebeveynlerdir.

Politik bir alan olan eğitimi, toplumsal g6ç ilişkilerini merkeze koymadan anlamak m6mk6n değildir. Eğitim kararlarının alınması, m6fredatın hazırlanması, eğitimin 6rg6tlenmesi ve d6zenlenmesi gibi s6reçler toplumsal g6ç ilişkileri temelinde gerçekteşir. Eğitim kurumlarında olup bitenleri anlamaya, anlamlandırmaya çalışırken bu kurumlardaki cinsiyete dayalı g6ç ilişkilerini de dikkate almak gerekmektedir. Ç6nk6 inanılanın tersine, insanların eğitim d6zeyinin y6kselmesi, onların daha eşitlikçi ve 6zg6rl6kç6 olmalarına, d6nyayı daha derinlikli kavramalarına yol açmaz.

Maalesef insanlar eğitim d6zeyleri y6kseldikçe, toplumdaki g6ç ilişkilerini ve toplumsal cinsiyet kalıplarını farkına varıp bir “aydınlanma” yaşamazlar. Tersine, eğitim sisteminde bulunma s6resi toplumsallaşma s6recinin de uzaması anlamına gelir ve o nedenle bu s6re içindeki sorgulamalar ve yaşanan m6cadelle deneyimleri 6nem kazanır. Bunların yaşanmadığı durumlarda hayata geçen ise, sıklıkla 6rnek verildiği gibi, y6ksek6đrenim g6rm6ř çok sayıda kadının, yine y6ksek6đretim mezunu kocaları tarafından şiddete uğramalarıdır. 6zetle, kadınların şiddete uğramalarının nedeni eğitimsiz, k6lt6rs6z ve dar çevrelerde yaşıyor olmaları, hele ki “T6rkiye’nin doğu b6lgelerinde” veya “kırsal kesimlerinde” yaşıyor olmaları değer, ataerkil bir toplumda yaşıyor olmalarıdır.

Kadın olmayı değersizleştiren ataerkil k6lt6r, genel olarak t6m eğitim kurumlarındaki akademik pratiklere içkindir. Kadınlar bu kurumlarda, kendilerine atfedilen t6m “değerersizleştirici”, “ikincilleştirici” nitelikler ve kendilerine y6klenen toplumsal rollerle birlikte bulunurlar. Hiçbir 6đretmen ya da akademisyen cinsiyet rollerinden sıyrılarak, salt akademik rollerini oynayamaz. Bu nedenle kadın 6đretmenlerin ve akademisyenlerin g6sterdikleri davranışlar (ve onlara g6sterilen davranışlar), toplumda onların cinsiyetlerine atfedilen 6zelliklerle açıklanır ya da bu t6r gerekçelerle haklarında karar verilir. 6rneğin, “kadınlar y6netici olmayı pek tercih etmezler” ve “kadınlar anneliği akademik işlere tercih ederler” gibi 6nyargılar, kadınların “tercihleri”

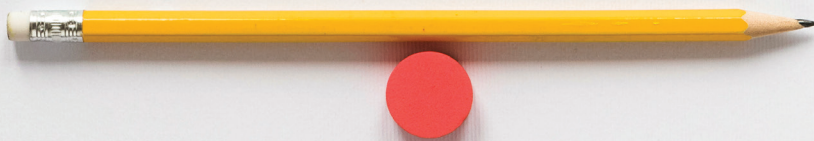
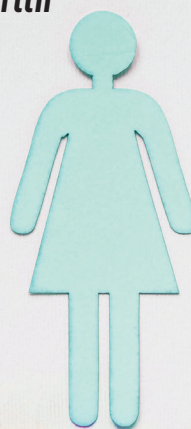
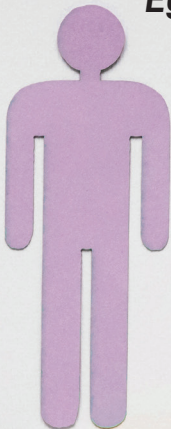
olarak ileri sürülerek (yani mevcut toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet kalıpları, vb. yok sayılarak), hem ayrımcılık yapılıp hem de onlar hakkında verilen bu kalıp yargılara dayanan hükümler doğallaştırılır. Fakat uğranılan bu haksızlıklar, kendiliğinden, kadın öznelerinin isyanını ve itirazını getirmez. Çünkü onlar da, çoğunlukla, kapitalist ataerkinin dayandığı temel değerleri içselleştirmişlerdir. Onlar, eğitim kurumu içindeki rolleri (eğitim ve bilim emekçisi ya da öğrenci) dışında, çeşitli toplumsal rolleri olan yurttaşlar, aile bireyleri ve benzerleridir. Dolayısıyla, okulda cinsiyet eşitsizliğine, cinsiyetçiliğe, homofobiye karşı yürütülen mücadele ile toplumun bütününde yürütülen feminist mücadele arasında dolaylı ya da dolaysız bir ilişki vardır. Olup biteni sorgulama ve eşitlikçi bilgiyi inşa etme, öznelere toplumsal hareketlerle kurabildikleri bağ ile mümkün olabilir.

Eğitim kurumlarında gerçekleşen öğrenme süreçleri, kullanılan ders materyalleri, ders dışı etkinlikler, mekânsal düzenlemeler gibi pek çok faktörün bir araya gelmesiyle ortaya çıkar. Bunların bir bölümü rastlantısal olsa da yükseköğretimde daha az ve önceki kademelerde daha fazla oranda olmak üzere bu süreçler planlanır, programlanır. Öngörülen öğrenmelerin kapsam ve içeriği, genellikle iktidarın yurttaş kavramıyla ilişkilidir. Bu, kapitalist ataerkinin çizdiği sınırlar içinde kalan bir kadın ve erkek yurttaş tasarımını içerir. Eğitim kurumlarında egemen sınıfın, toplumdaki etnik/ulusal, din/inanç temelli egemen kimliklerin ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin öğrenilmesi de esastır. Bu kültür içine doğan ve kültürlenmiş birey, yaşadıklarını doğallaştırır ve hatta zamanla “olması gereken” olarak kavrar.

... ve Mücadele

Ataerkin ideolojinin yarattığı sis perdesini aralayıp ve giderek ortadan kaldırıp, gerçekliği apaçık ortaya koyabilmek, yani toplumsal gerçeklikleri toplumsal cinsiyet temelli bir perspektifle anlamak önem kazanmaktadır. Bu, kadınlar olarak kendimizi ve diğerlerini, kendi durduğumuz yerden yeniden tanımlayabilmek ve gerçekliğe ilişkin kendi bilgilerimizi üretmek, kavrayışımızı oluşturmak anlamına gelir. Erkekler tarafından ve eril bir perspektifle “tanımlanmış gerçekliği” (ki bu gerçeklik heteronormativiteyle, cinsiyetler ve cinsel kimlikler arasındaki eşitsizliklerle ve hiyerarşilerle tanımlanmıştır) eşitlikçi ve özgürlükçü bir bakış açısıyla sorgulamak ve onu yeniden tanımlamak gerekiyor. Türkiye akademisinde yaklaşık otuz yıldır yer alan, “toplumsal cinsiyet çalışmaları”, “kadın çalışmaları”, “kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları” gibi adlarla açılan birimler, tam da bunu yapmaya çalışıyorlar. Dünyada daha önceki yıllarda başlayan bu çalışmalar sayesinde akademide egemen bilgi üretiminin dönüşümünden söz edilebilmektedir. Çünkü bilimsel bilgi birikiminin, kullanılan araştırma yönteminin ve bilgi üretim süreçlerinin feminist eleştirisi ve dönüştürülmesi sosyal bilimlere büyük bir ivme kazandırmıştır. Bugün Türkiye’de toplumsal cinsiyet araştırmalarıyla/çalışmalarıyla elde edilmiş ciddi bir bilgi birikiminden söz edilebilir. Türkiye’de son zamanlarda, iktidarın, akademideki hem bu tür birimlere hem de cinsel tacizi önlemek ve onunla mücadele etmek üzere kurulan birimlere yönelik saldırıları, feminist mücadeleyi ve feminist bilgi üretim süreçlerini durdurmaya yönelik çabalarıdır.

**“Eğitim her durumda iyidir ve şarttır”
diye inandığımızdan
eğitimi sorgulamayız.**



Önemli ölçüde egemen ideoloji doğrultusunda yönlendirilmeye çalışılan eğitim sistemi sınıfsal, inançsal, ulusal/etnik anlamda olduğu kadar, cinsiyet ve cinsel yönelim anlamında da egemen değerlerin, davranış kalıplarının ve kimliklerin dayatıldığı bir özellik gösterir. Okullarda da cinsiyetçilik ve heteronormativite, egemendir, tıpkı toplumun bütününde olduğu gibi. Özetle söylemek istersek, eğitim sistemi de toplumun bütünü gibi, cinsiyetlendirilmiş ilişkiler temelinde çalışır. O nedenle de bu kurumlar, toplumsal cinsiyete göre düzenlenmiş hiyerarşilerin, kimliklerin hem üretiminde hem de yeniden üretiminde önemli bir rol oynar.

Kadınların kendilerini ve dünyayı anlamlandırma ve dönüştürme konusunda verdikleri mücadele, hem bilgi üretim sürecinin hem de bilginin kendisinin dönüşümü ile birlikte gerçekleşir. Bu anlamda, öğrenme ortamlarının feminist pedagoji ilkelerine uygun olarak oluşturulması, oluşturulabildiği ölçüde, dönüşüm süreçleri açısından uygun koşulları hazırlamayı kolaylaştırır. Toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde kurulacak bir öğrenme ortamı, cinsiyet ve cinsel yönelimi ne olursa olsun bireylerin kendilerini cinsel kimlikleriyle ortaya koyabildikleri, eşitler arası bir ilişkinin kurulabilmesini hedefleyen bir öğrenme ortamı, herkes için kendisini özgürce yeniden kurabilme (inşa edebilme) deneyimi için olanak yaratabilir. Aynı zamanda feminist tahayyülün inşa süreci olarak da anlam kazanabilir.

Bir ideal, bir hedef olarak ifade ettiğimiz “toplumsal cinsiyet eşitliği”, somut ve tanımlanmış bir “durum”u ifade etmez aslında. Çünkü “toplumsal cinsiyet eşitliği”, inşa etmekte olduğumuz bir dünya tahayyülüne içkin olarak ele aldığımız ve inşa etmekte olduğumuz bir kavrayıştır. Eşitlik ve özgürlük düşüncemiz ve dolayısıyla mücadelemiz belirlenmiş, tanımlanmış bir çizgi izlemez, deneyimlerle yeniden oluşur, yeniden kurulur. Ama yine de neye karşı olduğumuzu, ne istediğimizi veya istemediğimizi biliriz. Örneğin, kadın özgürlük mücadelesinin anti-kapitalist bir mücadeleyi

içerdiğini ama ondan ibaret olmadığını söyleyebiliriz. Aynı şekilde, kapitalizme karşı mücadelede ataerkiyle mücadeleyi içerir, içermek durumundadır, çünkü sermayenin ataerki ile ilişkisi kadın özgürlük mücadelesinin çerçevesini belirler. Sermayenin egemenliğinin ortadan kalkmasıyla toplumdaki tüm “kötülüklerin” ortadan kalkacağını düşünmediğimize göre, kapitalizmin yerini nasıl bir toplumun alacağı önemlidir. Feodalizm ataerki bir toplumdur, yıkıldı, ama yerine gelen yine bir ataerki toplum oldu. Bu nedenle, bugün içinde yaşadığımız toplumu “kapitalist ataerki bir toplum” olarak tanımlamak ve kavramak büyük önem taşımaktadır. Bu tanımlama iki konuyu gündeme getirmek anlamına geliyor: Birincisi kapitalizmin salt üretim ilişkileriyle tanımlanamayacağını; ikincisi de ataerkinin bugünden hedef alınarak mücadele edilmesi ve kapitalizmle birlikte ortadan kaldırılması gereken bir sistem olduğunu. Yani feminist mücadelenin hedefi, ancak, kapitalist ataerki toplumun yerine eşitlikçi ve özgürlükçü bir toplumun inşa edilmesi olabilir. Kapitalist toplumdaki eşitsiz güç ilişkilerinin ortadan kaldırılması, sınıfsal, etnik, dinsel ve cinsiyete dayanan tüm güç ilişkilerinin (egemenlik ilişkilerinin, iktidar ilişkilerinin) kaldırılması demektir. Bu da başta eğitim olmak üzere tüm toplumsal alanlarda kapitalist ataerkiye karşı mücadeleyi bugünden yürütmekle mümkün olabilir.

gündem

Ayla Önal

Yazar, hukukçu, Eğitim Sen Ankara 1 No'lu Şube Üyesi

Esnetilen İş, Daraltılan Haklar



İş yerinin, işin ve işçinin, iş sürelerinin, ücretin ya da iş yasalarının esnekleştirilmesi gibi uygulamalarla bilinen esnek çalışmayı ortaya çıkaran en önemli unsur küreselleşmedir. Uluslararası sermaye ile değişime uğrayan ulusal ekonomiler, istihdam ve sosyal politikalar, küresel rekabetin artmasıyla üretim anlayışında farklılaşmaya gitmiş, bu durum kitle üretiminin önemini azaltmış, 1970'lere kadar yaygın olan Fordist Sistem yani kitlesel üretim çökmeye başlamıştır. Daha doğrusu esnek çalışmaya kapı açan, çanak tutan argümandır bu. İşveren birtakım işçi sorunlarından kurtulurken işçiye yapılacak işi tamamlama zorunluluğu dayatarak özel hayat bırakmamakta, işçiyi ek gelirlerinden mahrum etmekte, bazı izin haklarını ortadan kaldırmakta, ücretini düşürmekte, geciktirmekte hatta ödememektedir. Böylece yasal asgari ücretin bile altında çalışan, sosyal sigorta sistemlerinden, sosyal yardımdan yoksun kitleler oluşmaktadır. Bireyselliği artıran esnek çalışma modeli, toplumsal birliktelik duygusunu, sendikal dayanışmayı azaltmaktadır. Toplu iş sözleşmesi yerine bireysel iş sözleşmesini tercih etmek zorunda bırakılan işçinin elinin işveren karşısında çok zayıf olduğunu tahmin etmek güç değildir. Sendikalara da güç kaybettiiren esnek çalışma sömürü düzeninin yeni bir aracı olmuştur. Bu korumasız ve denetimsiz

yapı yalnız ücret konusunda olumsuzluklar yaratmaz. Toplu iş sözleşmesi, grev, kıdem tazminatı, emeklilik, sosyal güvenlik, ücretli tatil, sağlıklı çalışma koşulları hakkı gibi işçi haklarını gasp ederek, iş kazaları, meslek hastalıkları ve işçi cinayetlerine zemin hazırlar. Kısacası esnek çalışma modelleri işçinin koruma kalkanlarını yok ederek onu açlığa mahkûm etmektedir.

Esnek çalışma biçimlerinin özellikle kadınlar tarafından 'tercih edildiği' bilinmektedir. Esnek çalışma kadınların iş hayatına atılmalarını kolaylaştırıyor gibi görünse de işgücü piyasasında maruz kalınan kayıt dışı çalıştırılma, uzun çalışma saatleri, düşük ücret, kadın emeğinin değersizleştirilmesi, toplumsal cinsiyet ayrımcılığı, güvencesizlik gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Kadınların ev içi emek ekseninde çalışmaya zorlanması, annelik ya da eş kimliğinin belirgin olması ataerkiyi ve feodal yapıyı güçlendirmektedir. Kadınların istihdama katılımının düşük olması, ucuz emek havuzunun tıpası olan esnek çalışmanın, elverişli emek gücü arayışındaki sermayedarlar tarafından fırsat olarak görülmesini sağlamakta, kadınlar esnek çalışmaya teşvik edilmektedir. Kadın istihdamındaki nicel artış nitelikte azalmaya yol açmaktadır. Klasik tam zamanlı istihdam ilişkisinde çalışma, işverenle

yapılan sözleşmeye dolayısıyla güvenceye bağlı olup düzenli bir gelir-ücret, sosyal koruma, güvenlik, örgütlenme hakkı gibi temel nitelikleri barındırırken esnek çalışmada niceliksel artışa rağmen nitelik kayıpları görülmekte, işgücü piyasasındaki dezavantajlar kadınların sırtına yüklenmektedir. Daha çok kadınlar için öngörülen bu istihdam biçiminin doğrudan toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden beslendiği açıktır. Kadınların istihdama katılımının önündeki engellerden biri toplumdaki cinsiyet eşitsizliğinin dayattığı çocuk, yaşlı ya da engelli bakım yükümlülükleri ve ev işleridir. Bu yükümlülükler nedeniyle kadınlar istihdama katılmamakta ya da yarı zamanlı, esnek, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde çalışmaya zorlanmaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü üzerinden şekillenen iş ve aile yaşamını uyumlu hale getirme politikaları kadına yönelik ayrımcılığı pekiştirmekte, birçok kadını güvencesiz, esnek çalışmak zorunda bırakmaktadır. Toplumumuzda erkeğin çalışması ile ilgili genel görüş bunun bir görev olduğudur. Kadının çalışması ise tercihtir. Evin geçimini sağlayan çalışma erkekten beklenirken, kadından beklenen ev işleri ve bakım yükü adeta devlet eliyle kadınların üzerine yıkılmaktadır. Esnek çalışma ile kadına alternatif olarak sunulan işlerin temizlik, hasta ve yaşlı bakımı, çocuk bakıcılığı olması kadın istihdamındaki göreceli artışın niteliğini ortaya koymaktadır. TÜİK'in "İstatistiklerle Kadın 2020" raporuna göre Türkiye'de 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı kadınlarda %28.7 olurken erkeklerde bu oran %63.1'dir.

2003 yılında yürürlüğe giren 4857 sayılı İş Kanunu ve buna göre çıkarılan yönetmeliklerle çalışma süreleri esnek çalışmaya imkân sağlar hale getirilmiştir. 4857 sayılı İş Kanunu ile düzenlenen belirli süreli iş sözleşmesi, kısmi süreli çalışma, çağrı üzerine çalışma ve uzaktan çalışma, geçici iş ilişkisi ile esnek çalışma hukukumuzda benimsenmiştir. Yine 4857 sayılı kanunla çalışma sürelerine ilişkin esnekleşme düzenlemeleriyle ilgili hükümler getirilmiştir. Uygulamada ise iş güvencesi hükümlerinin etkisiz hale getirilmesi, işverenlerin maliyetleri düşürmek ve daha fazla kâr etmek için muvazaa oluşturacak şekilde alt işverene

iş vermesi, iş güvenliği önlemlerinin azalmasıyla iş kazalarının meydana gelmesi, işçinin terfi alamaması, iş yerinde arka planda kalması, mesleki eğitimden faydalanamaması, ücret düşüklüğü, kıdem tazminatından yararlanamama, işçinin

haftalık çalışma süresinin 66 saate kadar çıkabilmesi gibi durumlar meydana gelmektedir.

İş Hukukumuzda esnek çalışmanın karşıtı olan klasik çalışma ise belirsiz süreli iş sözleşmesine dayanarak belirli bir iş yerinde işverenin emir ve talimatı altında işçinin iş görme edimini tam gün süreyle yerine getirmesidir. Klasik çalışmada işçinin haklar bakımından daha korunaklı bir zeminde bulunduğu söylenebilir. Buna rağmen kadınlar neden esnek çalışmaya zorlanmaktadır? Güncel örnekler üzerinden cevap verecek olursak İŞKUR'un Kadın İstihdamı kitapçığındaki açıklamalara bakabiliriz. Örneğin Kalkınma Bakanı kadın istihdam oranının bir yıllık süreçte %8 arttığını söylemiş, kadınların kalkınmanın en önemli taşıyıcılarından olduğundan bahisle "evlerinde çok değerli hizmetler üreten kadınlarımızın işgücü piyasalarında da değer üretmelerini istiyoruz." ifadesini kullanmıştır. O halde iktidarın kadın istihdamından beklentisinin ev hizmetinden pek de farklı olmayan işler olduğu anlaşılabilir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğine dayanan bir çalışma hayatında kadının iş, bilim, sanat, kültür alanlarının tamamında üretim yapması, erkek işi olarak görülen işlerde de istihdam alanı bulması beklenir. Dayatılan esnek çalışma modelleri yerine kadınların güvenceli, tam zamanlı çalışmasını sağlayacak koşulların devlet eliyle, kanunlarla düzenlenmesi şarttır. Kadın emeğinin hak ettiği değeri bulduğu, kadın istihdamının yalnız niceliğinin değil niteliğinin de görüldüğü, eşit işe eşit ücretin sağlandığı, mesleki çeşitliliğin benimsendiği, ayrımcı olmayan politikalarla desteklenen bir kadın işgücünün oluşturulması temel talebimiz olmalıdır. Kadınları dezavantajlı grup olarak gören, çözüm olarak esnek çalışma modellerini sunan iş politikalarını reddediyoruz. İsteğimiz dezavantajların ortadan kaldırılarak eşitliğin sağlanmasına yönelik çözüm geliştirilmesidir. Öncelikle ev ve bakım işlerinin kadının sorumluluğu olduğu anlayışını yıkacak bilinçlendirmenin yapılması, kadının da en az erkek kadar 'evi geçindirmek zorunda olduğunun' anlaşılması gerekmektedir. Pratikler yoluyla kadının iş yaşamında aktif hale gelmesi sağlanmalıdır. Kadının üzerine yıkılan sorumluluklar devlet tarafından ücretsiz kreş ya da bakım hizmetinin verilmesi yoluyla azaltılırsa kadın istihdamı artacaktır. Kadın eğitimi desteklenmelidir. Eğitim kadınların ev eksenli olmayan, nitelikli, yüksek ücretli işlerde çalışabilmesini sağlayacaktır. Bunlar yapılmadan atılacak tüm adımlar kadınları eve, parasızlığa, işsizliğe mahkûm etmeye devam edecektir.

gündem

Nevra Akdemir, PhD.
Osrabrück Üniversitesi / IMIS

Pandemi, İstihdam ve Bakım Krizi



ILO ocak ayında pandemi döneminin çalışma koşullarına olan etkisini gösteren bir rapor yayınladı. Bu raporda, pandemi koşullarında büyüyen eşitsizlik ve yaygınlaşan çalışma hayatı sorunlarını şöyle açıklıyor: İşsizlik, pandemi öncesine göre güvencesizleşen koşullar ve gelir kaybıyla çalışma (eksik istihdam) ve küçük üreticilerin artan iflasları ile karşılaşılıyor. Dahası bu koşullar sektörlere, ülke ve bölgelere, toplumsal cinsiyete, vasma, mesleklere, kişisel birikime, göçmenliğe, yaşa ve daha birçok niteliğe göre ağırlaştırıyor. Yoksulluk denilen döngüsel, içinden çıkılmaz zincirlerin daha da insanları sıkıştırdığını gösteriyor bu veriler.

Dahası, ILO'nun raporu, 2020'de toplam çalışma saatlerinin yüzde 8,8'inin kaybedildiğine, işsizliğin 220 milyona çıkacağına ve 108 milyon işçinin aşırı yoksulluk koşullarında yaşamak zorunda olduğuna işaret ederken, bu kaybı ileride telafi edecek bir yeni iş

yaratma kapasitesinden de uzak olduğunu söylüyor ekonomilerin. Yani gençlerin, ilk kez iş hayatında yolunu arayacakların şansı da, bu süreçte işsiz kalanların şansı da azalmış durumda.

ILO'ya göre "kriz, özellikle kayıt dışı ekonomideki ve güvencesiz çalışma biçimlerindeki bireyler olmak üzere, en dezavantajlı ve kırılgan kesimleri orantısız biçimde etkilemiş"; kimler dersiniz, raporda şöyle sıralanıyor: düşük vasıflı işlerde çalışanlar; göçmenler ve etnik ve ırksal, [inançsal] azınlıklara mensup olanlar; yaşlılar ve engelliler; HIV/AIDS [ya da sürekli bakım gerektiren, nadir hastalıklarla] ile yaşayanlar. Krizin etkisiyle zaten cinsiyetli ve ırkçı olarak kurulan çalışma süreçlerindeki rekabet emekçiler aleyhine artmış, çalışanların yoksulluğundan daha çok bahsedilir olmuş rapora göre. Hatta pek çok başka araştırma günlük yaşayanların temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak bir gelirsizlikle baş başa kaldıklarını da akta-

Pandemi sürecinde artan iş yükleri ile kadınların tükenmişlik ve yalnızlık ile baş etmeye çalışması tesadüf değil bu koşullarda. Ayrıca kadın işsizliği ve yoksulluğunun, sosyal baskılarla birlikte yalnız başına bir kadının ayakta kalmasını ne kadar zorlaştırdığı da ortada. Bu eğilim, dünya genelinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda en iyi düzenlemeleri yapmış toplumlardan hala ortaçağ refleksleri ile gündelik hayatın düzenlendiği toplumlara kadar yaygın olması, patriyarkal güçlerin toplumsal hayatı düzenlemek için yeniden azgınlaşmasını gündeme getiriyor.



riyor ve adına derin yoksulluk diyor bunun. Bu sürecin sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin kapsamını genişletmesi ve derinleştirmesini de gözlemliyoruz.

ILO raporunda, kadınlara da özel vurgu olduğunu görüyoruz. Zira kadınların yüksek oranlarda çalıştıkları sektörlerin pandemiden en fazla etkilenen sektörler olduğunu, ayrıca evlere çekilen çalışma ve eğitim süreçlerinin de kadınlar üzerine extra görevler yüklediğini düşündüğümüzde bu vurgu şaşırtıcı değil. Kadınların orantısız iş ve gelir kaybı yaşaması ve ev içi şiddetin de daha fazla muhatabı olmalarının arasındaki bağ da ön görülebilir bir bilgi hepimiz açısından. Kadınların kapanma dönemlerinde, evlerde eğitim verilmesi, bakım hizmetlerinin durdurulması, ev işlerinin eşitsiz bölüşümü ve pek çok nedenle korkunç bir zamansızlık içine sıkışmış olduğu da bu denkleme ekleyelim.

ILO raporuna göre, kadınların istihdamı 2020'de erkeklerde yüzde 3,9'a kıyasla yüzde 5 azalmış. Dahası, 2020'de işini kaybeden kadınların yüzde 90'ının iş aramaktan vazgeçtiği ve ücretli emek sürecinden çıktığını görüyoruz. Kadınların çalışmakta olanlarının da çalışma koşullarının evdeki bakım görevlerini

önceleyecek şekilde daha esnek çalışma şartlarını kabul ettiklerini eklemek dünyada da yükselen eğilim halini aldı bir süredir. Devletlerin kalkınmaya dönük planlamaları için kadınların karşılığı ödenmeyen ev içi emeğini dikkate alarak, vergi ve sosyal harcamalarını belirlemesi, özellikle aileyi merkeze alan teşvik politikalarında bir temel teşkil ediyor. Ancak, bakım ve eğitim hizmetlerinin ticarileşmesi, devletlerin sosyal desteklerini azaltması ve çalışma şartlarının güvencesizleşmesinin en önemli etkisi, tüm teşviklere rağmen nüfusun artması konusunda bu politikaları yeterince başarılı kılmamak olmuşken; salgın süresince ülkelerdeki doğurganlık oranlarının düştüğü pek çok araştırmada ortaya konuluyor. Pandemi sürecinde artan iş yükleri ile kadınların tükenmişlik ve yalnızlık ile baş etmeye çalışması tesadüf değil bu koşullarda. Ayrıca kadın işsizliği ve yoksulluğunun, sosyal baskılarla birlikte yalnız başına bir kadının ayakta kalmasını ne kadar zorlaştırdığı da ortada. Bu eğilim, dünya genelinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda en iyi düzenlemeleri yapmış toplumlardan hala ortaçağ refleksleri ile gündelik hayatın düzenlendiği toplumlara kadar yaygın olması, patriyarkal güçlerin toplumsal hayatı düzenlemek için yeniden azgınlaşmasını gündeme getiriyor.



Sermayedarların krizin doğasına da uygun olarak işçilerin ve iflas eden küçük kapitalistlerin tersine hem karlarını hem de yatırımlarını artırmış olmalarının ötesinde bazıları için yeni bir üretim sisteminin öncüsü rolüne bürünmeleri dikkat çekici. Pek çok büyük teknoloji şirketi gibi örneğin Türkiye'deki kamu kurumları bile pandemi öncesinin çalışma koşullarına dönmeyeceğini şimdiden açıkladı. Bu şirketler için sabit maliyet anlamına gelen ofis ve bina maliyetlerinin azalması, kentsel alandaki binaların hızla kara dönüştürülebilir şekilde yeni fonksiyonlarla çalıştırılması anlamına geliyor bu dönüşüm. Sermayedarların (ve hatta devletlerin) kent merkezlerindeki tarihi binaları birer AVM veya ticaret merkezine dönüştürme planları her zaman önümüzde duran ihtimalken, artık çalışanlarına evden çalışmayı dayattıkları için "yapılabilir" hale de gelmiş durumda. Evden çalışmanın örgütlenme, güçlenme ve direnebilme olanaklarını ne kadar azalttığı deneyimlediğimiz bir süreç iken; hepimizin bu yeni hal karşısında yeni örgütlenme olanaklarını düşünmenin zamanının geldiğine inanıyorum.

Biraz daha açalım: Sermaye evden çalışma, esnek zamanlı/mekanlı çalışma sistemleri ve gündelik hayatımızın yeni dijital olanakları sayesinde, dünyanın

eşitsiz gelişen coğrafyalarına uygun bir birikim rejimini önümüze koydu. Evden çalışma ve benzeri çalışma biçimleri, hem sosyal güvence anlamında boşluklar içermesi hem de sabit maliyetlerin belirli oranlarda düşmesini mümkün kıldığı için sermayedarların ölçeğe ve içinde oldukları sektörler için kendilerini yapılandırdıkları sistem artık. Bu sistem aslında hibrid olarak kabul edilebilecek, yüksek ve düşük teknolojik düzeylerdeki çalışma sistemlerini bir arada en iyi yürütecekleri rejim de olabilir. Bu gelişmelerin dinamosu pandemi olsa da işe gidip gelmenin yorgunluğu/pahalılığı ve gündelik hayatın kadınlar üzerinden yürütülmesini sağlayan ev içi "görevler" bu sistemi işçilerin/çalışanların da talep etmesinin nedeni. Pandemi öncesinde de aynı nedenlerle kadınların oransal olarak tele çalışma, ev eksenli çalışma, uzaktan çalışma gibi biçimlerde daha çok çalıştığı bir istihdam biçimi bu; partime çalışmada olduğu gibi. Zira özellikle faili çalışan kadınlar olarak görülen bakım krizinin, kadınları evlere ve karşılığı ödenmeyen işlere sabitlenerek eşit vatandaşlıktan düşürülmesi riski, bugün sadece politik zorlama ile değil ekonomik şiddetle de ilişkili. Pandeminin kadının eşitlik talebinin dayattığı en önemli bariyerin gündelik hayatı bu yönde dönüştürmesi olduğu açıkça ortada.

Bir adım daha geriye çekilerek, ev içi görevlerin karşılığı ödenip ödenmemesinden bağımsız olarak, çalışma ve gündelik hayatın örgütlenmesindeki anlamı kavramak kritik görünüyor. Aynı zamanda bakım emeğinin yeniden değerlendirilmesi gereğinin, sadece insan-insan ilişkilerinde değil, son dönemlerde sürdürülemezliğin sınırında olduğumuzu açıkça afetlerle gördüğümüz insan-doğa ilişkilerinde de farketmek oldukça önemli. Toplumsal bakımın sadece kadınların üstüne yıkıldığı sosyal sistemlerin gerek duyduğu heteronormatif baskılar, insan-doğa ilişkilerindeki kendini varlığını yok eden hakimiyet ısrarından bağımsız değil.

Patriyarkal kapitalizmin belki de yeni bir dönemine girerken yaşadığımız yeni zorluklar ve sömürü biçimleri en eski baskı ve sömürü biçimlerini de geri çağırarak kazanımlarımızı yok etmeye başladı bile. Bu süreçte kesişimleri dikkate alan, faşizan kurumsal politikaları işlevsiz hale getiren dayanışmaların örgütlenmesi için toplumsal dinamiklerin politizasyonu ve birbirleriyle ilişkilmesi en önemli olanaklardan biri olabilir.

gündem

Melek Aşır
Eğitim Sen Ankara 3 No'lu Şube Kadın Sekreteri

Kadın ve Emek

İnsanlık her iki cinsin de birlikte var oluşuyla başlar: Kadın ve erkek. Ancak kadının doğada var oluşunun anlamı hep başkalarının diliyle ve eril bakışla ifade edilir.



İnsanlık her iki cinsin de birlikte var oluşuyla başlar: Kadın ve erkek. Ancak kadının doğada var oluşunun anlamı hep başkalarının diliyle ve eril bakışla ifade edilir.

Özne kadındır ama ona yüklenen anlamlar anlamı yükleyene göre değişir. Bebekler kadında süt, erkekler sex, iş adamları dolar işaretleri görür. Din otoriteleri için kadın ruhani sembollerin aracı, politikacılar için ulusal hedeflerin şekillendiricisi, popüler medya için ticari meta, psikanalistler içinse bilinçdışının merkezini oluşturan bir abidedir.

Tarihsel süreç içerisinde ve coğrafi bölgelere bağlı olarak, kültürel etki alanı kapsamında bu bakışların ağırlıkları değişmiştir. Ancak tüm bu tanımlar başkalarının gözüyle ve ihtiyacıyla yapılmış, asıl o beden sahibi ve olayın öznesi olan kadına kim olduğu sorusu bile sorulmamıştır.

Tarih boyunca gelişen feminist hareketler, kadının kendi sesini ve isteklerini haykırma çabası taşıırken, sistemin egemenleri ve egemen anlayışı tarafından önlerine çıkarılan büyük bentlerle kadınlar susturulmaya çalışılmıştır. Fakat asla pes edilmemiş, daha inançlı ve kararlı bir şekilde mücadele edilmiş, özne

olmanın bilinciyle yıllarca yılmadan yol açılmış, yol alınmıştır.

Feminist mücadele adı 1800'lü yıllardan sonra başlamış, proletaryanın bir parçası olarak fabrikalarda feminizm çalışmaları da ancak 1800'lü yılların sonlarında oluşmuş, ilk defa kadına karşı şiddet 1993'te CEDAW aracılığıyla Birleşmiş Milletler Sözleşmesinde dile getirilmiştir.

Kadın emeğiyle şekillenen ve gelişen toplum kendini meşru bir mevcudiyet zeminine kavuşturan kadını hep ikincil ve öteki olarak görmeyi yeğlemiştir.

Son zamanlarda ülkemizde ve dünyada meydana gelen ve adına "küresel ısınma" "iklim krizi" denilen felaketler zincirinin yaratıcısı olan kapitalizmin adını ve sonuçlarını değerlendirmeden kadın sorununu ko-

Erkek egemen sistemin ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini perçinleyen eril tahakkümün tarihî kapitalizmden de eskidir. Ancak kapitalizmle giderek daha da derinleşen eşitsizlik, her gün yaşama, hak ve özgürlüklerimizi ifade etme alanlarımızı daraltarak, sistemin devamlılığını sürdürme çabası içindedir.

nuşmak çözümcü olmayacaktır. Kapitalizmin gittikçe derinleşen sorunları, kadınların hakları ve hayatları üzerinden verdikleri mücadelelerin daha büyük zeminlerden ses çıkarmasını gerekli kılmaktadır. Çünkü her tür toplumsal olayın birinci dereceden etkilenen kesimi öncelikle kadınlardır.

Bunun yanı sıra pandemi döneminde kadınları görünmeyen emeğe daha çok hapseden kapitalist sistem temsiliyeti, kadın hakları ihlallerinde tavan yapmış, kadın haklarını savunmayı adeta suç sayarak kadın hak ve özgürlüklerinin savunulması konusunda her tür eylem ve etkinliği yasak kapsamına almıştır.

Zaten adına “esnek çalışma” denilen, çalışma yerinin, zamanının, süresinin, ücretinin ve iş gücü koşullarının tanımın esnek kısmında değerlendirildiği bir sistem olup sabit emek sömürüsü temelinde dayanmaktadır. Esnek çalışma anlayışı da tabii ki en çok kadınları etkilemektedir.

Ortalama kadın istihdamının İsveç’te %74, Türkiye’de ise %29.4 olduğu düşünüldüğünde esnek çalışmanın kadının güvencesiz çalışması ve istihdam edilmemesi anlamına geldiği anlaşılabilir. Kadınlar istihdamının dışına itilmekte, ucuz iş gücü olarak görülmektedir.

Görünmeyen emeğe sıkıştırılmış kadının öncelikleri ev işi, çocuk ve yaşlı bakımı, ev halkının yaşamını kolaylaştıran işler olurken ve sistem kadını çarkın dişlileri arasında sıkıştırırken, onu “makul ve makbul kadın” kalıbına sokarak “kutsal anne” ve “kutsal eş” tarifiyle toplum hayatına görünmeyen emeğini yerleştirmiş, topluma ancak bu değerlerle kadını kabul gören bir tarifi empoze etmiştir.

Erkek egemen sistemin ya da toplumsal cinsiyet eşitsizliğini perçinleyen eril tahakkümün tarihî kapitalizmden de eskidir. Ancak kapitalizmle giderek daha da derinleşen eşitsizlik, her gün yaşama, hak ve özgürlüklerimizi ifade etme alanlarımızı daraltarak, sistemin devamlılığını sürdürme çabası içindedir.

Sermayenin her tıkandığında esnemek gerek mantığıyla kapitalizmin önümüze çıkardığı özelleştirme, kuralsızlaştırma, piyasalaştırma ve esnek çalışma kavramlarının artı değer sömürüsünün temel argümanları olmasına karşı biz kadınlar, emeğimizin önemini, toplumun inşası ve gelişmesindeki gereğini biliyoruz. Tarihsel süreçten gelen mücadele pratiğimizle, azmimizle kapitalizmin kendini var etme ve büyütme çabasının sonucu olan esnek çalışmanın yani güvencesiz çalışmanın emek sömürüsü olduğunu da biliyoruz.

Esnek çalışma kapitalizmin aspirini, her derde deva merhemi olabilir. Ancak milyonlarca kadının emek sömürüsü ve baş belasıdır. Kadınlar küresel/ yerel sermayenin daha da büyüyüp mutlu olabilmesi için getirilen ve kapitalizmin sömürü aracı olan esnek çalışma yani güvencesiz çalışmayı kabul etmemekte ve emeğini sahip çıkmaktadır.

Yüzlerce yıldır süregelen emek mücadelesinde elde ettiğimiz kazanımlar, kapitalizmin yarattığı yeni tanımlar, büyüme hırsıyla gasp edilmekte bunun aracı olarak bugün esnek çalışma dayatılmaktadır.

Kadınlar örgütlü mücadelenin önemini bilerek bir arada kadın emeğinin savunucusu olmaya devam edecektir. “Aynı gemideyiz” sözünü ideolojik bir saldırı, örgütlenme hakkını kilitleyen bir anahtar olarak görüyor, bir arada alanlarda mücadeleye devam sözü veriyoruz.

**Yaşasın kadın dayanışması.
Yaşasın Eğitim Sen.**

gündem

Zeliha Danyeli
Eğitim Sen İzmir 2 No'lu Şube Kadın Sekreteri

**Kazanımlarımız ve Yaşamlarımız
İçin Susmuyoruz,
Birlikteyiz**

Bir buçuk yıldır süren ve ne zaman biteceği bilinmeyen pandemi dönemi, uzaktan eğitimle evlerimizin, kurumların birer mekânı haline gelmesi, kurum işlerimiz ile ev ve bakım işleri arasında sıkışıp kalmamızla nefes alamadığımız bir süreç oldu. Kurumsal işlerimizin yanı sıra patriarkanın kadının doğal göreviymiş gibi sunduğu ve pandemi döneminde katlanarak artan ev ve bakım işlerini, birbirini sekteye uğratmayacak şekilde planlayarak ve insanüstü performans sergileyerek yerine getirmeye çalıştık. Birbirimize iyi geldik, kahkahalarımızın birbirine karışarak kahvemizi içtiğimiz, sevinçlerimizi, üzüntülerimizi paylaştığımız, sorunlarımızı konuşarak çözüm aradığımız, birbirimizle dayanışarak güç verdiğimiz bir araya gelmelerimizi de gerçekleştiremedik.

MEB'in pandemiden sonra da uzaktan eğitimin devam edeceğini belirtmesi ve her krizi fırsata çeviren AKP hükümetinin esnek çalışmayı müjdelemesi kadının sokaklarda mücadele ile elde ettiği kazanımları gasp edip, tekrar eve kapatmanın habercisidir. Her zaman kadınları ucuz emek gücü olarak gören kapitalist sistem, kadınların hem istihdamda yer almasını hem de kendi sistemini besleyen yeniden üretim alanı olan ev ortamından uzaklaşmasını engellemek istiyor. Erkek devlet ve erkek sermaye işbirliği içinde kadına, ev ve bakım işlerini daha çok yapabilme olanağı sunulacak şekilde esnek çalışma güzellmeleri yapılmaktadır. Böylelikle kadının bedeninin, emeğinin, iradesinin eril zihniyet tarafından tahakkümü güçlendirilmiş olacaktır.

Kadın istihdamının artması kadınların bir araya gelerek hem sermayeye hem de patriarkaya karşı mücadelesini büyütmesinin ve iradesinin özgürleşmesinin önünü açmıştır. Erkek egemen sistemin tüm kurumları ile beslediği eril zihniyet, kadınların kabuğunu kırarak özgürleşmesini engellemeye yetmiyor. Sistemin bekası için neoliberal çalışma politikaları ile kadını tekrar sosyal alandan koparıp eve kapatmak istiyor. Eşit özgür yaşam isteyen kadınların her alanda büyüttüğü mücadelesine tahammül edemeyen AKP-MHP iktidarı kadın düşmanı politikalarına her gün bir yenisini eklemede ve kadınların kazanılmış haklarını gasp etmektedir. Bugün Afganistan'da yönetimi ele geçiren Taliban'ın tanınması da aynı zamanda Taliban'ın kadın düşmanı tutumunun tanındığının açık göstergesidir.

Ücretli çalışma mekânı haline getirilmek istenen evlerimizde ücretli ucuz emek ile görünmeyen emek arasında tükenip giderken aynı zamanda İstanbul Söz-

leşmesi'nden imzanın geri çekilmesi ile ev içi erkek şiddetinin artmasına, cezasızlık politikaları ile kadın katliamlarının önünün açılmasına neden olacaktır.

Çalışma mekânlarımız aynı zamanda bizi bir araya getiren, sermaye sömürsüne karşı sorunlarımızı konuştuğumuz, çözümler ürettiğimiz, örgütlülüğümüzü güçlendirdiğimiz alanlardır. Daha çok kadın emeği üzerinden kurgulanan esnek çalışma ile iş arkadaşlarımızla temas edemeyeceğimiz için örgütlenmemiz de engellenmiş olacaktır. Örgütsüzlük daha fazla zulmün ve daha fazla sömürünün ayak sesleri olacaktır.

Üyelerinin ekonomik, demokratik, toplumsal, özlük çıkarlarını kazanmak ve korumak için kurulan sendikalar, sermayenin bizi zayıflatarak örgütsüzlüğe götüren politikalarına karşı uyanık olmalıdır/olmalıyız. Her alanda esnek çalışmanın çalışanlar için daha fazla sömürü, daha fazla yoksullaşma, daha fazla güvencesizliğe neden olacağını vurgulamamız gerekir. Özellikle biz kadınlar her bir araya geldiğimizde erkek egemen sisteme karşı güçlenerek mücadelemizi büyüttüğümüz bu süreçte sermayenin bizi birbirimizden koparan politikalarını asla kabul etmiyoruz, susmuyoruz, korkmuyoruz, seslerimizi birleştiriyoruz.

gündem

Ezgi Bolçay Cantürk
Eğitim Sen İstanbul 7 No'lu Şube Üyesi

Toplumsal Cinsiyet Rollerini Çerçevesinde Şekillenen Kadın Emegi

İnsanlık tarihi boyunca kadın, yaşamın her alanında aktif rol oynamıştır ancak kadın emeğinin kaderi zaman, dönem, koşullar değişse dahi maalesef değişmemiştir. Emek sömürüsünün müsebbibi kuşkusuz ki kapitalizmdir ancak özelden kadın emeğinin sömürsünden bahsedecek olursak buna ataerkiyi de eklememiz gerekir. Erkek egemen güç, toplumsal cinsiyet kalıpları üzerinden kadına ve erkeğe roller biçer. Bu cinsiyetçi rol dağılımı geçmişten günümüze dar çerçevede kadın emeğini; geniş çerçevede ise kadının varlığını yok saymaktadır.

Kadın emeğinin sömürsünde kadının içine doğduğu toplumun geleneksel değerleri de büyük ölçüde etkilidir. Özellikle geri kalmış toplumlarda kadına biçilen ev içi roller içgüdüsel olarak temellendirilmiştir desek abartmış olmayız. Arı bal yapar; örümcek ağ; kadın çocuk bakımı, yemek, çamaşır, bulaşık, temizlik... Öte yandan toplum tarafından oluşturulan "ideal kadınlık ve annelik" normları kadını istemediği bir yarışın içine sokar. Bu kalıpları ret eden kadın ise doğasına aykırı davranmakla suçlanır. "ideal kadın ve anne" olmadığı için eleştirilir ve dışlanır. Bunun yanı sıra geleneksel olarak analığa atfedilen kutsiyet de yine kadının ayağına vurulan süslü bir prangadır. Kadını yüceltir gibi görünen bu söylem görüldüğü kadar masum de-

ğildir. Kadına yıkılan fazladan iş gücünün allanıp pullanmış halidir. Toplumsal çerçevede erkeklerin titizlik, beceriklilik ya da ebeveynlikleri üzerinden övündüklerini ya da bu konuda alttan alta birbirleriyle yarıştırdıklarını göremezsiniz. Çünkü bu kavramlar onlara ait değildir. Biraz önce de bahsettiğim gibi "içgüdüsel olarak" kadının doğasında vardır. (!) Haliyle burası, kadının yarış alanıdır. Bu minvalde kurulan en masum cümle bile farkında olmadan sisteme su taşır. Erkeğin bu alana "lütfen ve yardım amaçlı girmesine" sebep olur. Bu da erkeği modern toplumlarda daha "ideal" yapar. Kadının zorunluluğu meşrulaştıkça erkeğin "yardımı" yüceltilir. Bu durum ise büyük resimde kadın emeğinin, varlığının yok sayılmasına sebeptir.

Kadının ev içinde yok sayılan iş gücü, Sanayi Devrimiyle başka bir yere evrilmiştir. Kapitalizm daha fazla iş gücü ister ve erkek lütfuyla kadın da çalışma hayatında "yedek iş gücü" olarak yerini alır. Kadın emeğinin sömürsü iş hayatında da, gerek yapılan işin karşılığı maddi olarak verilmeyerek gerek terfinin önüne geçilerek, hiçbir şey yapılamazsa psikolojik olarak yetersiz hissettirilerek yerini bulmuştur. Çünkü burası erkeğin dünyasıdır ve kadın buraya sonradan yama olmuştur. Haliyle hem ev hem de iş hayatındaki konfor alanından taviz vermek istemeyen erkek, hem içeride hem de dışarıda kadın için işi zorlaştırır. Tam da buradan hareketle modern toplumlarda, çalışan kadınlar; özgür, kendi ayakları üzerinde durabilen, güçlü bireyler olarak görülürken geri kalmış toplumlarda kazın ayağı pek de öyle değildir. İş hayatına giren kadın tam zamanlı çalışmaya başlar. İş yerinden çıktıktan sonra mesaisi bitmez çünkü çalışma hayatında var olabilmek, "kendi ayakları üzerinde durabilmek" için erkeğin konfor alanını sarsmaması gerekir. Böylelikle emeği hem içeride hem dışarıda sömürülür.

Günümüzde, kadının eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte bir nebze de olsa maddi sömürünün önüne geçilebilmiştir ancak manevi sömürünün önüne geçilebilmesi bu koşullarda neredeyse imkânsızdır. Büyük şehirlerde, modern insanın yaşamı sosyologlar tarafından "Sisyphos'un çilesi"ne benzetilmektedir. Yaşamın her alanında varlıklarına gösterilen tepkiye bakılırsa bence tam olarak "Sisyphos'un çilesi" ni kadının emek, varlık mücadelesi karşılar. Ne yaparsa yapsın ilerleyemez; emeğinin karşılığını maddi manevi alamaz; bitmek bilmeyen, göze görünmeyen bir emek mücadelesinin içinde debelenip durur.

Kadın emeğinin yok sayılmaması kadın varlığının yok sayılmamasından geçer. Bu da ancak toplumsal cinsiyet eşitliği ile sağlanabilir. Emek, iş gücü, çalışma alanları ve biçimleri cinsiyetler üzerinden değil ihtiyaçlar üzerinden değerlendirildiğinde hayalini kurduğumuz toplum adına daha sağlıklı temeller atılabilir.



röportaj

Gamze Yıldırım
Eğitim Sen İstanbul 7 No'lu Şube Kadın Sekreteri

**KHK'lar ile ihraçlar kamuda
çalışanların güvencesizliğinin en
acı örnekleri...
Hiç kimse güvende değil...**

Güvencesiz ve esnek çalışma kadın istihdamında çokça karşımıza çıkan sorunların başında yer almaktadır. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü günümüzde de etkisini sürdürdüğü için ev işleri ve bakım hizmetleri görevleri ücretsiz olarak kadınlar tarafından sağlanmaya devam etmektedir. Bu da beraberinde esnek çalışmayı getirmektedir. Sermayenin esnek çalışmaya 'elverişli' emek gücü arayışı tam da bu noktada devreye girmektedir. Esnekliğin amacı yalnızca işgücü maliyetini düşürmek değildir. Esneklik sadece maliyetleri düşürmekle kalmaz kapitalistin çalışma yeri, çalışma zamanı, çalışma süresi, işgücü miktarı, ücret düzeyi gibi konularda serbestlik kazanması anlamına gelmektedir. Çalışma yerinden çalışma süresine emek sürecinin her aşamasında belirleyici olması, sermayenin emek üzerindeki artan denetim ve tahakkümünü ifade etmektedir. Ataerkil kabullere göre de esneklik için 'en uygun aday' kadınlardır çünkü cinsiyetçi işbölümü uyarınca kadınların hane içindeki 'meşgaleleri' yoğunluğu vardır. Esnek çalışma kadın istihdamında nicel bir artışa yol açacak gibi görünse de bu uygulama iş sürekliliğini ortadan kaldırarak, çalışanların iş güvencesinden mahrum bırakılacağı bir yapının norm haline getirilmesine yol açacaktır.

Kadınların bakım sorumluluğunu azaltacak kamusal bakım ve refah tesislerinin çok sınırlı olduğu, piyasaya devredildiği ve devlet eliyle kadınların üzerine yıkıldığı Türkiye'de, kadınların büyük bir çoğunluğu için, güvencesiz işler dışında seçeneklerinin olacağını beklemek gerçekçi olmayacaktır. Siyasi iktidar tarafından yapılan yasal düzenlemeler ve uygulamalar bu konuda ipucu vermektedir.(Bkz. 2016 İş Kanunu ile Türkiye İş Kurumu Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun)

Kamuoyunda güvenceli iş olarak bilinen "devlet memurluğu" özellikle 15 Temmuz'dan sonra bu niteliğini kaybetmiştir. Düzenli bir gelir-ücret, sosyal koruma-güvenlik ve örgütlenme hakkı bu istihdam ilişkisinin temelini oluştururken günümüzde bundan bahsetmek oldukça güçtür. "Olağanüstü hal kapsamında yayımlanan KHK'lar ile 107.175'i kamu görevinden ihraç olmak üzere toplam 111.895 tedbir işlemi gerçekleştirilmiştir." KESK'in araştırmalarına göre ise Sadece OHAL KHK'leri ile ihraç edilen kişi sayısı, 116.512 kişi olup 22.028'i kadındır. İhraç edilen kadın kamu emekçilerinin toplam sayı içerisindeki oranı %20'ye denk düşmektedir. Cinsiyet eşitsizliğiyle kurgulanmış toplumsal düzende var olmaya çalışan kadınların uğradığı eşitsizlik ve ayrımcılık OHAL sürecinde derinleşerek artmış, ihraçlar özgürleştirici etkisi bulunan çalışma alanından kadınların uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Ekonomik özgürlüğü ellerinden alınan kadınlar daha fazla eş, aile ve toplumsal baskıya maruz bırakılmıştır. OHAL'den bu yana geçen sürede değişen bir şey olmuş mudur? Bunun cevabını da 22 yıldır TRT'de şef montajcı olarak çalışan ve yakın zamanda TRT'den ihraç edilen Deniz SALMANLI'dan dinleyelim.

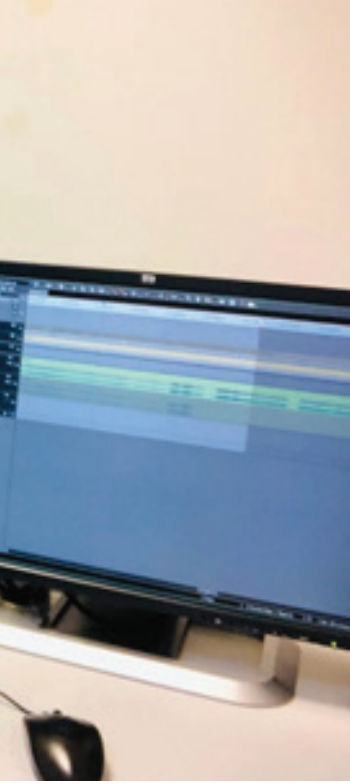


Deniz Salmanlı kimdir?

Erzincan'da, '3 Fidan' asıldıktan 23 gün sonra doğdum. Babaannemin isteği ile adım Deniz konulmuş. Küçük memur bir babanın, ev emekçisi annenin ilk çocuğu, 2 kardeşin ablasıyım. Umut(17) ve Uğur'un(11) anasıyım. Yaşamımın il 10 yılı Erzincan'da, sonrası İzmir ve İstanbul'da geçti. Gıda Mühendisliği okudum halde mühendis olarak çok kısa çalıştım. Mühendislik yapmak istemedim, sömürünün imzacısı olmak istemedim. TRT ile yolum 1998'de kesişti. Yurtdışına çıkıp okuma kararını almış iken bir gazete ilanı ile TRT'de sınav açıldığını öğrendim. Denemek istedim, 3 aşamalı sınavı geçerek kurgucu oldum. İstanbul maceram böylece başladı. Çoluk çocuk, iş, tiyatro, evlilik, yarım kalmış yüksek lisans, sendika, belgeseller ile geçen 22 yıl...

Neden TRT'den ihraç edildiniz?

Neden ihraç edildiğimi TRT mütedirlerine sormak gerekir Çarkın beni öğütemeyince fırlatıp attığını hissediyorum bu süreçte.. Sosyal medya hesaplarımdaki paylaşımlar nedeni ile soruşturma başlatıldı. Sendikal mücadele engellenmek istendi, muhalif kimlikle aynı çatı altında olmak istemedi yeni atanan Genel Müdür. Aslında ihraca giden süreci özetlemek için biraz geriye gitmek gerekebilir; son OHAL KHK'sı olan 703 no'lu KHK ile TRT fiilen şirketleşmiş, zaten hiçbir zaman kamu hizmeti yayıncılığı yapmamış TRT adeta ranta açılmıştı. İstihdam biçimi değişmiş, kadrolu emekçi yerine Özel Hukuk Hükümlerine Tabi sözleşmeli, güvencesiz kadrolar sınavsız, sadece mülakatla alınmıştı. Biz sendika olarak bu süreçte 'TRT Halkındır' şiarı ile sesimiz duyurmaya, direnmeye çalıştık. Dikkatleri yeterince çekmiştik. İstihdam fazlası denilerek başka kurumlara gönderilen yayıncıları hukuki kazanımlar ile geri getirdik. İstanbul'da, TRT binalarının



depreme dayanıksız denilerek boşaltılması, ranta mı kurban gidecekler endişesi uyandırdı. Sokağa çıktık, sesimizi duyurduk. Çok kıymetli arşivlerin ve özensiz taşınma sürecini, kamu yararını gözeterek, kamuoyu ile paylaştık sendika olarak. Son olarak yıllardır beklenen, 'görevde yükselme' sınavı yapılacaktı, Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne ihale edilen sınavda, bazı sınıflar haremlik-selamlık düzenlenmesini protesto ettik. 01.04.2021

tarihinde Haber-Sen tarafından başlatılan tweet eyleminin hemen ardından 02.04.2021 tarihinde hakkımda idari soruşturma başlatılması anlamlı idi. Soruşturmaya konu olan paylaşımlar; TRT'nin taşınma süreci, haremlik-selamlık sınav, milletvekilleri Ömer Faruk Gergerlioğlu, Barış Atay'ı uğradıkları şiddet ve son olarak 30 Mart Kızılderre anması ile ilgili idi. Kızılderre hastası ile "Teslim Olmuyoruz!" ve On'ların ismini paylaştığım tweet terörü övdüğü değerlendirmesi ile görevimin başında bulunmam sakıncalı görüldü. Açığa alındım. 4 ay açıkta kalıp amir inisiyatifi ile memuriyetten çıkarıldım.

375 Sayılı KHK'nın 2018 yılında geçici olarak yürürlüğe giren 31.07.2021'de 1 yıl uzatılan, 35.maddesinin B fıkrasınının 10. Bendine dikkat çekmek isterim; OHAL kalkmış olmasına rağmen, kurumlarda 657 Sayılı Kanuna göre disiplin soruşturmaları yürütülüyor. Bu geçici madde ile 2018'den bu güne 17 bin kamu çalışanı ihraç oldu. İnsanın olduğu yerde suç olur ama suçu ispatlanıncaya kadar 'masum'dur. Çok önemli temel evrensel hukuk doktrini 'masumiyet karinesi' yıllardır ihlal ediliyor. Kurumlar kendini yargı yerine koyarak, önden cezalandırma yapıyorlar, ölçsüz, had-dini aşan ve hukuksuz uygulamalara yenisi ekleniyor. Düşünce ve ifade özgürlüğü ise epeydir hasretliğini çektiğimiz bir olgu olarak, uzaklardan bize bakıyor...

Kısacası görevimle ilgili değil kişisel alanım olan sosyal medya hesabımdaki paylaşımlar nedeni ile ihraç edildim.

İhraç edildikten sonra mesai arkadaşlarınızın tavrı nasıldı?

Yazın, epeydir istediğim biyografik öğeler de taşıyan deneysel bir belgesel için doğduğum topraklara, Er-

zincan'a gitmişim. Yolunda gitmeyen bir şeyler vardı; kuru otlar, sıcak Ağustos, sapsarı güneş olsun istiyordum film atmosferinde. Gittiğim günden itibaren hep yağmur yağdı, çekimleri güneş açar açmaz yapıyordum, kısa sürede yine yağmur yağıyordu. Olmuyordu, derken TRT bürodan arandım. İmzalamam gereken bir evrak vardı ve beni arayan memur arkadaş çok üzgündü. Anlamıştım aslında ve ertesi gün yola çıktım. İhraç edildiğimi TRT'nin yeni taşındığı kiralık Ayazağa yerleşkesinde öğrendim. Sendika yöneticilerim, dostlarım yanımda idiler. Benden daha üzgündüler. Tesadüfe bakın ki yeni atanan Genel Müdür yani beni isten atan kişi Ayazağa'da imiş. Biraz hengame çıkararak kendisi ile görüştüm. İşten attığı kişi bendim ve gözüne bakıyordum. İtirazlarımı, teessüflerimi!! İlettim. Kararı geri çekmesini de istedim. "Danışmanlarımla değerlendireceğim" dedi ve ilerleyen günlerde randevu talep eden sendikama geri dönüş yapmadı ta ki gazetelerde haber oluncaya dek. Genel Müdür sekreteri kamuoyu ilgisi sonrası sendikamı arayarak Genel Müdür'ün çok yoğun olduğunu, randevu vereceklerini iletmiş..

İhracın duyulması ile telefonlarım susmadı. Her tandanstan mesai arkadaşım üzüntülerini ilettiler ve bunun haksızlık olduğunu bildiklerini söylediler. Sosyal medyadan benim fotoğraflarımı paylaşmış, geri döneceksin, bekliyoruz dediler. Emekli olmuş nice TRT emekçisi aradı, sordu... Görünür olmak istemediklerini anladım; basın açıklamasına TRT'den az katılım oldu. Amaç da buydu zaten korku, sindirme ve istediğini yapma başarılı ama şimdilik... Sendikam ve kadın arkadaşlarımdan desteğini asla unutmam. İyi ki sendikal yol arkadaşlarım var diyorum, memleketin her bölgesinden destek yağdı. En çok duyduğum cümle "geçecek bu günler, az kaldı"

Türkiye'deki mevcut hukuk sistemi, kamudaki ihraçlar konusunda etkili çözümler bulabiliyor mu? Ortalama ne kadar sürede işe iade gerçekleşiyor?

15 Temmuz sonrası yaşanan OHAL süreci oldukça zorlayıcı günlerdi ve devam ediyor. Ülkemiz darbeler cenneti, biliyoruz... 75 yıllık çok partili dönemde darbeler, cuntalar ile nesiller öğütüldü. Bizim payımıza bu günler düştü. OHAL döneminde KHK'lar ile millî güvenlik ile ilgili değil sadece pek çok alanda (araba lastikleri ile ilgili vs.) düzenleme yapıldı. Bilindiği gibi OHAL KHK'larının mahkeme yolu kapalı. Uzun süre Meclis onayı olmadan yürürlükte kaldılar sonra toplu



halde Meclis'ten geçirildiler. OHAL KHK'ları ile ihraç olanlar pek çok hak ihlaline uğradı. En başta kendilerini savunamadılar, masumiyet karinesi çiğnendi, çalışma hakları bir gecede ellerinden alındı, başka işte çalışamaz duruma düştüler çünkü SGK kayıtlarında KHK ile atıldıkları işaretlendi... 5 yıldır bekleyenler var, OHAL komisyonundan iade olanlar da var. OHAL komisyonunda ret yanıtı alanlar için mahkeme süreci başladı. Yıllarca sürececek hukuk mücadelesi onları bekliyor. Mevcut hukuk sistemi ihraçlar için işte bunları yapıyor... Kaplumbağa hızı, geç adalet adalet değil oysa ki... Hastalanıp hayatını kaybedenler, mezarda iade olanların hesabını kim verecek? Gençecik yaşta, İŞKUR kapısında kalp krizi geçirenlerin hesabını hangi hukuk verecek?

OHAL kalktıktan sonra 375 Sayılı KHK'nın 2018 yılında geçici olarak yürürlüğe giren 31.07.2021'de 1 yıl uzatılan, 35.maddesinin B fıkrasının 10. Bendine göre Bakanlık onayı ile ihraçlar oldu; tahmini 17 bin insan. Yukarıda bahsettiğim OHAL KHK'larından farkı mahkeme yolunun açık olması. Hukuki süreç tahmini 1-3 yılda tamamlanıyor...

Siz aynı zamanda sendikal mücadelenin yanı sıra kadın hareketi içinde de aktif bir şekilde yer almaktasınız. Hem sendika içinde hem de kadın hareketi içinde kadın güvencesizliğine yönelik mücadele biçimleri nelerdir? Güvencesizliği azaltmaya yönelik nasıl çalışmalar yapıyor?

Güvencesiz çalışma sadece işçilerin sorunu idi eskiden. Neoliberal politikaların(kökü paylaşım savaşlarına dek uzanan) 1990'larda şahlanması, Dünya Ticaret Örgütü(DTÖ) GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) 1995'te imzalanması ile kamu kaynaklarına göz dikmiş sermayeye yeni maksimum kar alanları açıldı. 2000'ler sonrası özelleştirmeler, sözleşmeli istihdam biçimleri ile tanıştık. Kamu hizmetinde çalışanlar da artık güvencesizdi. Esnek, taşeron, yarı zamanlı çalışma biçimlerine pandemi ile uzaktan çalışma biçimi de eklendi. KHK'lar ile ihraçlar kamuda çalışanların güvencesizliğinin en acı örnekleri... Hiç kimse güvende değil... Kayyum atanan pek çok kadın dernek, kooperatifi, kadın örgütleri kadınlara yerelerde istihdam sağlıyordu. Çoğu artık yok.

Peki biz, hak savunucuları ne yapıyor? Bol bol basın açıklaması yapıyoruz... Sözleşmeli öğretmen, sağlık çalışanı, PTT, TRT, TCDD, Belediyelerde çalışanlar; ucu açık sözleşmeler ile çalışıyor... Korku ikliminde, işsizliğin çok yüksek olduğu bu memlekette hak mücadelesi de zor oluyor. Toplu sözleşmeleri, güdümlü sendikalar imzalıyor... Seçim dönemi siyasiler sözleşmelilere kadro vaadinde bulunacaklar, sözleşmeliler uslu uslu onu bekliyorlar. Kadınların ise bu eşitsizliklerin içinde en eşitsizlerden olduğunu biliyoruz. Bir de savaştan kaçıp gelen göçmenler elbette, üç otuz kuruşa çalışıp, emeğinin karşılığını alamayanlar da çok. Başka bir acımasız uygulama ise Kod 29; işten çıkartmaların durdurulduğu pandemi günlerinde KOD 29 ile binlerce işçi sokağa, açlığa terk edildi. Yeni bir işte çalışamaz hale geldiler. Kadın işçiler pek çok iş yerinde tacize, mobbinge sessiz kaldı, Kod29 ile atılırlar diye... Sokağa çıkan kaç işçinin, hak arayan



kaç işçinin yanına gittik diye soruyorum kendimize... Pandemi yine sermayenin maksimum karına çalıştı, yasalar yine onların lehine oldu. Biz ne yaptık? Ne yapmalıyız? Çalışma yaşamı bu kadar güvencesiz, sömürüye dayalı hale gelirken, istihdam biçimleri değişirken, kamuda bile amir inisiyatifi ile işten atılabiliyor iken ne yapmalıyız? Klasik bir yanıt ama gerçek örgütlü mücadele ile haklarımıza, hayatlarımıza sahip çıkmalıyız. Grev hakkı emekçinin en büyük gücüdür ama kullanamıyoruz. Kadın hareketi tüm dünyada neredeyse ana akım muhalif hareket, patriyarkal kapitalizme evden, sokağa, iş yerlerine dalga dalga direniş hattı oluşturması gerekiyor. Yatay hiyerarşiye inanan, lidersiz kadın hareketi yerellerden, ülke geneli ve ülkelerarası tartışmalarla yolunu bulacaktır. Dünyanın altı üstüne gelmiş, insanlar büyük savaşlar ve peşi sıra göçlerle yer değiştiriyorken güvencesiz çalışma çok uzun yıllar tüm dünyada önemli bir sorun olacaktır. Kadınlar ve çocuklar sömürülecek ve 'modern kölelik' sermayenin kar oranını artıracaktır, nefesimiz yettiğince anlatalım... Bu sistemin panzehiri dayanışma ağlarımızı kuralım isterim.

Çalıştığınız kurum TRT'de son zamanlarda farklı istihdamlar modelleriyle iş alımları gerçekleştiğini sendikanız Haber Sen'den öğreniyoruz. Yeni işe alınan personelin iş güvencesi korunabiliyor mu?

TRT'de 2018 yılında, son OHAL KHK'sı olan 703 No'lu KHK ile filli olarak şirketleşmiş, istihdam biçimi değişmişti. Peşi sıra gelen kıdemli yayıncılar emekliliğe teşvik adı altında zorlandı. Emekli olmayan kıdemli

yayıncılar, istihdam fazlası denilerek diğer kurumlara gönderilmeye başlandı ve kurumda bugün sözleşmeli ÖHTP(özel Hukuk Hükümlerine Tabi Personel) kadroluların yaklaşık 2 katı. Kurum ile çalışan sözleşme imzalıyor, mülakatla işe alınıyorlar. Bu durum çoğunlukla siyasi bir kadrolaşma. Bu sözleşmeli çalışanların maaşlarını söylemeleri yasak, maaşlar TRT içinden hazırlanmıyor, özel bir şirkette hazırlanıyor. Sözleşmelerinde yıl yazmıyor, ucu açık. Geçen seneye kadar örgütlenmeleri yasaktı ki Anayasa'ya aykırıdır bu sene ise HAK-İŞ'e bağlı sendika TRT'de hızla örgütlenmeye başladı. Çok ironiktir ki İstanbul Müdür Yardımcısı HAK-İŞ temsilcisi yani hem amir hem sendikacı!! Sözleşmelilere her zaman kadro vaadi vardır, hepimiz biliyoruz bunu, yine kadro vaadi yapılıyor. TRT'de ÖHHTP'in hakları HAK-İŞ'ten sorulur!

TRT'de kadın çalışan oranı ne durumda? İş güvenceleri ne durumda?

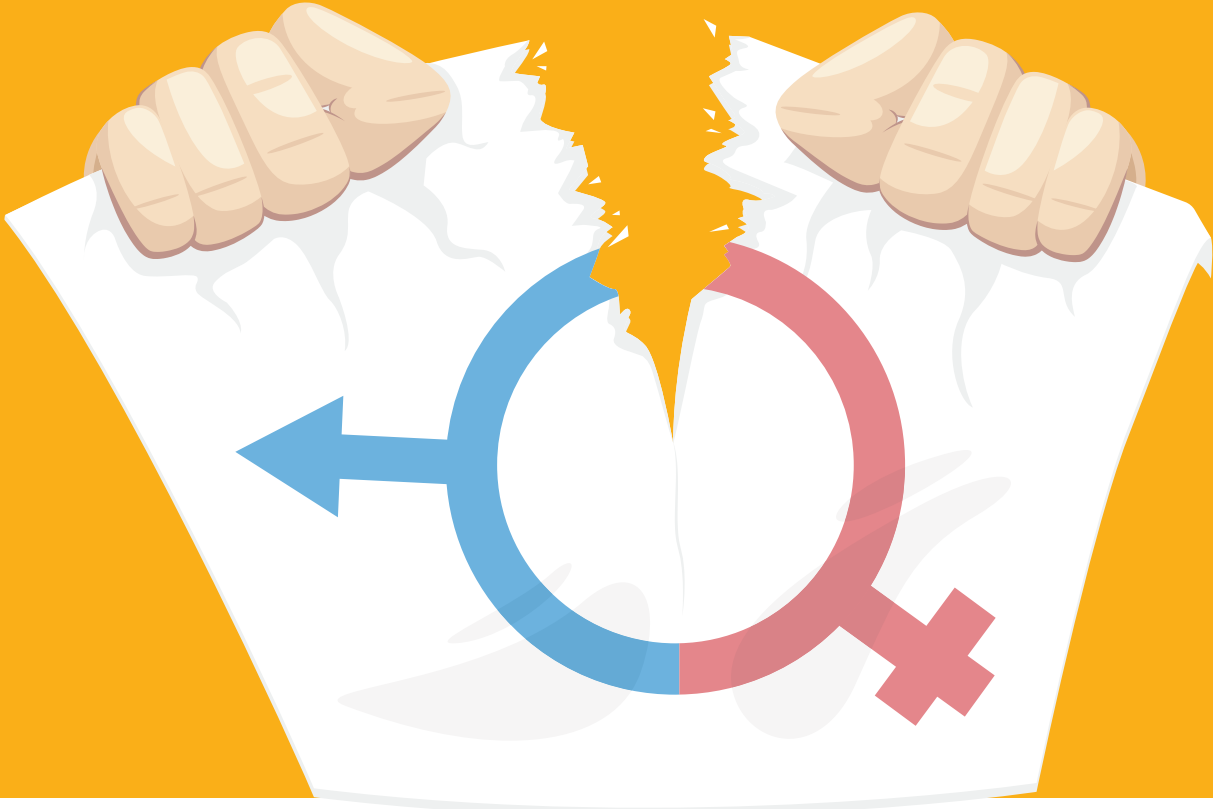
TRT'de çalışmaya başladığımda kadın emekçi sayısı oldukça fazla idi. Kendi birimimden örnek verecek olursam; İstanbul'a 6 kadın 1 erkek kurgucu atanmıştı. Bu oran 2008-2009'da kuruma girenlerle tersine döndü. O yıllarda kurgu birimine 5 erkek 1 kadın alınmıştı. Kurumda son olarak çalışan kadın-erkek sayısını bilmiyorum ama %40 kadın %60 erkek tahmin ediyorum. Yaklaşık 4500 toplam kadrolu, 8000 sözleşmeli çalışan var ayrıca şirketler, AA üzerinden çalışanlar da var. Sözleşmelilerin sözleşmesi her an fesih edilebilir, kadrolular 375 sayılı KHK'nın geçici 35 maddesi gereği ihraç olabilir özette hiç kimse güvende değil...

Eğitim Sen
Malatya Şubesi
Kadın Komisyonu

araştırma

Hazırlayan: Prof.Dr. Mihriban Őengöl
İnönü Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi,
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü

Eğitim Sen Malatya Şubesi Üyelerinin Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algıları ve Tutumları İle Sendikal Faaliyetlere Katılımları Arasındaki İlişki Araştırması



1. Araştırmanın Amacı

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin en önemli belirleyeni, tarihsel olarak ortaya çıkan ataerkil/erkek egemen değerler ve ilişkiler sistemidir. Ataerkil ilişkiler, genellikle “özel alan”a özgü bir değer sistemi ve ilişki biçimi olarak tanımlansa da aslında özel alan ile kamusal alan arasındaki geçişken ilişkiler nedeniyle yaşamın tüm alanlarına sirayet eder. Ataerkil değerlerin toplumsal yaşamın bütün dokuları arasındaki en önemli taşıyıcısı ise aileden en merkezi iktidar odağı olan devlete kadar uzanan iktidar ilişkileridir. Dolayısıyla ataerkil değerler, toplumsal alanın bütün alanlarında, farklı yerellerin ve somut durumların özgül koşulları içinde etkili olmaktadır.

Kapitalizm, eşitsiz toplumsal sınıf ilişkilerine dayandığı gibi toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle de bir çatışma yaşamaz. Ataerkil kültürün ürettiği eşitsizlikleri içerir ve ona yenilerini ekler. Hatta ataerkil kültürün şekillendirdiği koşullarda istihdam alanının dışına ya da esnek ve kayıt dışı çalışmaya itilen kadın emeği, genel emek ücretlerinin düşürülmesinde, esnek istihdamın yaygınlaştırılmasında işlev görür. Kısacası, ataerkil ilişkilerin ürettiği eşitsizlikler, emek ilişkileri alanında da işlemeye ve yeniden üretilmeye devam eder.

Emek örgütleri olarak sendikalar da kapitalist ataerkil değerlerin işlediği bu toplumsal ilişkiler alanı içinde hareket ederler. İçinde buldukları bu toplumsal koşullardan özerk, ideal yapılar değildirler. Toplumsal alandaki eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri (ve ayrıca mücadeleler), sendikal alana taşınır. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri/algıları, sendikaların toplumsal tabanına ilişkin sosyal gerçeğin bir parçasıdır. Yani gündelik yaşamda, toplumsal cinsiyet deneyimleri ile meslek ve sendikacılık deneyimleri arasında süreklilik ilişkisi vardır. Bu nedenle, sendikalar yalnızca kendilerine dışsal olan, sendikal alanın dışında gerçekleşen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine karşı mücadele etmekle yetinemezler. Sendikaların örgütlü oldukları işyerleri ve kendi örgütsel yapıları da toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadelenin mekânıdır aynı zamanda.

Kapitalist ataerkil değerler, toplumun bütün kesimlerinde homojen biçimde egemen değildir. Tarihsel koşulların ve toplumsal mücadelelerin dönüştürücü etkisi altında toplum içinde farklı deneyimler yaşanmaktadır. Bu anlamda, sendikalar özelinde de tarihsel olarak belirlenen ekonomik, politik ve toplumsal konjunktur, bu bağlamda sendikanın toplumsal tabanının siyasal kültürü ve ideolojik yapısı, genel olarak top-



lumsal hareketlerin ve toplumsal cinsiyet eşitliği talep eden hareketlerin gücü gibi koşulların etkisi altında farklı tablolar ortaya çıkmaktadır. Sendikalar değişen ölçülerde erkek egemen bir yapıya ve politikaya sahip olabilecekleri gibi toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gören ve bu yöndeki talepleri sınıf mücadelesine dahil eden politikalara da sahip olabilmektedirler.

Sendikaların toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan politikaları olması durumunda ise bu politikanın bütün üyelerce benimsendiğini ve bütün yerel şubeler tarafından homojen biçimde uygulandığını söylemek güçtür. Sendikaların merkezi yönetimi ve genel olarak toplumsal tabanı eşitlikçi duyarlılıklara sahip olsa bile her bir yerelin özgül koşullara sahip olması, sendikaların merkezi ölçekte belirledikleri politikaların yerellerde kavranma biçimlerinin ve etkililiklerinin farklılaşması- na yol açmaktadır.

Eğitim Sen, toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesi üzerine kurulu politikasıyla diğer sendikalardan ayrılmaktadır. Bu nedenle, yukarıda özetlenen bağlamda Eğitim Sen'in eşitlikçi politikasının yerellere nasıl yansıdığını, yerellerdeki toplumsal cinsiyet algısı ve tutumu ile sendikal faaliyetlere katılım arasında nasıl bir ilişki olduğunu görmek önemlidir. Bu rapor, aynı bağlam içinde, Eğitim Sen'in toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundaki politikasının Malatya Şubesi'nde pratiğe nasıl yansıdığını, üyelerin sendikal faaliyetlere katılımları ile toplumsal cinsiyet algıları ve tutumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma, Eğitim Sen Malatya Şubesi Kadın Komisyonu'nun finansmanı ve desteği ile gerçekleştirilmiştir. Sendika üyeleri arasında LGBTI+ bireylere (açık ya da örtülü yaşayan) ulaşamadığından araştırma kadın ve erkek kimlikleri üzerinden yapılmıştır.

2. Araştırmanın Bağlamı: Türkiye'de Kapitalist Ataerkil Kültür, Eğitim Sen'in Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Temelli Politikaları ve Malatya

Türkiye, geç kapitalistleşmiş ve modernleşme sürecine geç girmiş bir ülkedir. Cumhuriyet öncesinde başlayan ve Cumhuriyetle birlikte ulus devletin inşası süreci dahilinde devlet politikası olarak daha güçlü bir biçimde uygulanan modernleşme politikalarının ve özellikle kadın hareketlerinin mücadelesinin anlamlı etkisine karşın halen hetero-ataerkil değerler gücünü

korumaktadır. Bu koşullar, cinsiyetçi algı ve tutumları desteklemektedir. Yani Türkiye’de eşitsiz toplumsal cinsiyet ilişkileri açısından yapısal koşullar bulunmaktadır. Dolayısıyla birçok araştırma ile ortaya konduğu gibi (Altınay, 2004; Akşit, 2005; Saraçgil, 2005; Sancar, 2009; Selek, 2010; Zeybek, 2011; Coşar, Yeğenoğlu, 2011; Sancar, 2014; Kandiyoti, 2016; Lordoğlu, 2018) Türkiye’de hetero-ataerkil değerler, cinselliğin ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin şekillenmesinde etkili olmaya devam etmektedir. Siyasal aktörlerin iktidarlarını hetero-ataerkil değerler üzerinde inşa etme arayışı ise toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini büyütürken yeniden üretmektedir.

Hetero-ataerkil değerler, özel alanlarla sınırlı değildir. Özel alanlar ve kamusal alanlar arasında geçişken ilişkiler vardır. Özel alanlardaki kadınlar aleyhine işleyen eşitsiz ilişkiler kamusal alanlarda da kadınların ve diğer cinsiyet kimliklerinin var olma ve eyleme biçimleri üzerinde sınırlayıcı etkiler oluşturmaktadır. Benzer biçimde kamusal alanlardaki eşitsizlikler de özel alanlardaki ilişkilere yansımaktadır. Özellikle siyasal aktörlerin söylem ve uygulamaları, iktidar ilişkileri üzerinden özel alanlarda cinsiyet kimlikleri ve ilişkileri üzerinde etkili olmaktadır. Çalışma ve emek mücadelesi alanları da bu bağlamın parçasıdır.

Hetero-ataerkil değerlerin beslediği bu eşitsizlikler piyasa tarafından da esnek ve ucuz emeğe erişimde fırsata dönüştürülmektedir. Özellikle 1990’ların başından itibaren hızlanan devletin ve piyasanın neoliberal dönüşümüyle birlikte üretimin ve istihdamın esnekleşmesi, kadınlar aleyhine işleyen, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin yeniden üretildiği bir süreç olarak işlemektedir. Devletin örgütlenme ve işleyişinin “kamu işletmeciliği” modeli ile yeniden düzenlenmesinin sonucu olarak aynı etkiler kamu hizmeti alanlarına da taşınmıştır.

Bütün bunlar, kadınların sendikal alandaki varlığını ve mücadelesini daha kritik hale getirmektedir. Fakat Türkiye’de sendikacılık da erkek egemen bir mücadele alanıdır. Sendikaların aynı hetero-ataerkil toplumsal ve politik zeminde faaliyet gösteriyor olmasının sonucu olarak kadınlar bu emek örgütleri içinde de cinsiyetleri dolayımında eşitsizlik yaşamaktadır. İşyerlerinde olduğu gibi sendikal örgütlenme ve işleyiş içinde de eşitsiz biçimde temsil edilmektedirler. Bu durum, kadın emekçilerin kadın olmaktan dolayı yaşadıkları eşitsizlikler nedeniyle sendikal yapıların içinde de ayrıca bir mücadele vermelerini zorunlu kıl-

maktadır. Nitekim bu mücadelelerin sonucu olarak birçok sendikada –farklı yaklaşım ve yapılarda olmakla birlikte- kadın erkek eşitsizliği sorunundan hareketle karar organlarında kadın temsiliğini artırmaya yönelik düzenlemeler ya da örgütsel yapıda kadınlara yönelik oluşumlar gerçekleştirilmiştir. Yine sendikalar arası işbirliği içinde gerçekleşen platformlar, kurultaylar vb. de kadın emekçilerin sendikal alanda verdikleri mücadelenin görünen adımlarıdır. Örneğin 2010’da DİSK, Eğitim Sen ve konuya duyarlı meslek odaları, siyasi partiler ve kadın örgütlerinin katılımıyla “Sendikalarda Erkek Egemenliğine Karşı Kadın İnisiyatifi” oluşturulmuştur. Benzer biçimde 2011’de Türk-İş bünyesinde de Sendikal Güç Birliği Platformu oluşturulmuştur. Bu Platform içindeki sendikaların kadın temsilcileri, Sendikal Güç Birliği Kadın Koordinasyonu’nu meydana getirmiştir. Ayrıca Kadın Emekçi Platformu (DİSK, KESK, TTB’nin çağrısı üzerine Sendikal Güç Birliği Kadın Platformu, Petrol-İş Sendikası Kadın Servisi), AKP iktidarının Kadın İstihdamı Paketi’ne karşı mücadele (2013) ve kadın kurultayları gerçekleştirmiştir.

Türkiye’de sendikalar, dünyanın ve Türkiye’nin güncel ekonomi politikasının etkisi altında büyük ölçüde sınıf siyasetinden uzaklaşmıştır. Ayrıca “kutuplaşma”nın temel siyaset stratejisine dönüştüğü, uzun ömürlü ve hegemonik bir siyasal iktidarın varlığını sürdürdüğü koşullarda sendikalar da, çoğu zaman emek kitlelerinin çıkarlarından bağımsız olarak, ülkedeki siyasal kutuplaşma odaklarına eklenerek faaliyet yürütmektedir. Siyasal olarak ayrışan sendikaların, örgütsel kültürlerinin, toplumsal cinsiyet algılarının ve uygulamalarının da farklılaştığı görülmektedir. Hetero-ataerkil değerler üzerinden siyaset üretmekte olan siyasal iktidara eklenen konfederasyon ve sendikalar, aynı değerlerin ve ilişkilerin yeniden üretimine katkıda bulunan aktörler olarak işlev görmektedirler. Araştırmalar (Kaplan, 2016; Keleş, 2018; Keleş, 2020), milliyetçi ve muhafazakâr ideolojiyi benimseyen konfederasyonlarda ve bağlı sendikalarda ataerkil değer ve ilişkilerin güçlü olduğunu ve bunların sendikal gelenek ve pratikleri etkilediğini, hatta kadın üyelerin ve sendika içi kadın örgütlenmelerinin de aynı değerleri paylaştığını göstermektedir.

Yukarıda özetlenen politik ve sendikal konjonktür içinde Eğitim Sen, sınıf siyasetinde ısrar etmekte ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini sorunsallaştırmakta, bununla mücadeleyi sınıf mücadelesiyle bütünleştirmeye çalışmaktadır. Gerek sol siyasal kültüre sahip üye tabanının hassasiyetleri ve talepleri gerekse Sen-

dika içindeki ve dışındaki kadın hareketlerinin etkileri ile Sendika'da toplumsal cinsiyet eşitliğini esas alan bir politika oluşturulmuştur. Eğitim Sen, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri konusunu, eğitimde cinsiyetçi içerik, çalışma ortamlarında cinsiyetçilik ve sendikal alanda cinsiyetçilik boyutlarıyla sorunsallaştırmaktadır.

Diğer sendikalardan farklı olarak Eğitim Sen'in genel politikasında ve tüzüğünde toplumsal cinsiyet eşitsizliği meselesine yer verilmektedir. Tüzük (md. 3/m) ataerkil sistemi ve politika alanını sorgulayarak cinsiyet özgürlüğünün ve eşitliğinin sağlanmasını, sendikada kadın olmaktan kaynaklanan sorunlara çözüm üretilmesini ve pozitif desteğin sağlanmasını çalışma konuları arasında tanımlamaktadır. Aynı yaklaşımla, üyelikten çıkarılma açısından da cinsel taciz ve şiddet açık bir neden olarak tanımlanmış, Genel Kurul'un üyelikten çıkarmaya ilişkin kararı beklenmeksizin üyeliğin askıya alınacağı hükmü düzenlenmiştir (md. 13). Örgütlenme konusunda ise beş üyeli Merkez Disiplin Kurulu'nun oluşumunda cinsiyet kotasının yanı sıra kadın üyelerin çoğunluğu esas alınmıştır (md. 32). Şube ve İşyeri Meclislerine paralel olarak Kadın Şube Meclisi ve İşyeri Kadın Meclislerinin kurulması öngörülmüştür (md. 41 ve 47). Bunlara ek olarak, Yürütme, Denetleme ve Disiplin Kurulları ile tüm delegeliklerde ayrı ayrı en az %40 oranında kadın kotası uygulanması öngörülmüştür (md. 62). Genel Merkez Kadın Sekreterliği'nden şubelere doğru genişleyen bu örgütlenme, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımıyla güçlendirilmiştir (md. 4/d). Özetle, toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorununa sendikal ölçekte "kadını güçlendirme" yaklaşımıyla çözüm arayışının ürünü olan bir yapı söz konusudur.

Sendika'nın toplumsal cinsiyet eşitliğinden yana sergilediği tutumun sonucu olarak yönetim kademelerinde kadınların temsili ve politika belirleme süreçlerine katılımları görece olarak sağlanmaktadır. Fakat Eğitim Sen'in üye tabanını oluşturan kitlenin Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yapısından bağımsız/izole olmadığı da bir gerçektir. Her ne kadar üye tabanında genel olarak eşitlikçi bir kültür güçlüyse de hetero-ataerkil değerlerin etkili olmadığı da söylenemez. Dolayısıyla Sendika, Tüzük'le de belirlenen eşitlikçi karar ve eylemlerini bu heterojen üye tabanıyla birlikte yaşama geçirmektedir. Yani, eşitlikçi olmayan pratikler Eğitim Sen'in yapı ve işleyişine de yansımaktadır. Sendikal pratikler, Eğitim Sen'in örgütlü olduğu her bir yerelin özgül koşullarının da etkisi altında gerçekleşmektedir. Bu nedenle, Eğitim Sen'in toplumsal cin-

siyet eşitliğine ilişkin politikasının şubelerde/yerelerde ortaya çıkan uygulama sonuçlarının incelenmesi önemlidir.

Yukarıda özetlenen nedenler ve bağlamdan hareketle Eğitim Sen Malatya Şubesi üyelerinin toplumsal cinsiyet algı ve tutumları ile sendikal faaliyetlere katılımları arasındaki ilişkinin incelendiği Malatya, Doğu Anadolu'nun büyük kentlerinden biridir. Malatya il nüfusu, 806.156 kişidir ve bu nüfusun %78.8'i iki merkez ilçede (Battalgazi ve Yeşilyurt) yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğunun düşük olduğu diğer 11 ilçenin kırsal nitelikleri daha yüksektir. Bununla birlikte, iki merkez ilçedeki nüfusun önemli bir kısmının da kırsal ilişkisi sürmektedir. Nüfusun önemli bir kısmında ailelerin tamamı ya da bazı bireyleri, yaz aylarında başta kayısı olmak üzere tarımsal faaliyetlere dahil olmaktadır. Toprak büyüklüğü ile ilişkisel olarak kırdan elde edilen gelirin kente aktarılması söz konusudur. Diğer kentlerde olduğu gibi sermayenin inşaat sektöründe yoğunlaşması, kırdan aktarılan sermaye büyüklüğünü de artırmıştır. Bu yapı nedeniyle, kentte kırsal kültürün etkisi gözlenmektedir.

Malatya, Doğu Anadolu'daki büyük kentlerden biri olmasına karşın geleneksel ve ataerkil toplumsal yapı, belirgin bir biçimde hissedilmektedir. Bu yapının gücünü korumasının en önemli nedenlerinin başında kırsal ile ilişkinin güçlü olması kadar kent nüfusunun toplumsal farklılaşma düzeyinin düşük olması gelmektedir. Kentin aldığı göç kültürel çeşitliliği artıracak niteliklerden uzaktır; kendi kırsalından ve yakın çevresindeki illerden göç almaktadır. Bu nedenle, dışarıdan gelen nüfus büyük ölçüde yerel nüfus ile benzer bir kültür çevresine aittir.¹ Toplumsal farklılaşma ve kültürlerarası etkileşim açısından farklı kültür çevrelerinden nüfusu çekebilecek kurumlar olarak 2. Ordu Komutanlığı ve Üniversiteler öne çıkmaktadır. Fakat her iki üniversitede (İnönü Üniversitesi ve Turgut Özal

Malatya'da yaşayanların nüfusa kayıtlı oldukları yere göre dağılımları incelendiğinde, 2018 TÜİK verilerine göre %78.5'inin Malatya, %6.6'sının Adıyaman, %5'inin Elazığ, %0.9'unun Sivas, %0.9'unun Bingöl, %8.2'sinin diğer illerin nüfusuna kayıtlı oldukları görülmektedir (Malatya Valiliği, 2020).



Diğer sendikalardan farklı olarak Eğitim Sen'in genel politikasında ve tüzüğünde toplumsal cinsiyet eşitsizliği meselesine yer verilmektedir. Tüzük (md. 3/m) ataerkil sistemi ve politika alanını sorgulayarak cinsiyet özgürlüğünün ve eşitliğinin sağlanmasını, sendikada kadın olmaktan kaynaklanan sorunlara çözüm üretilmesini ve pozitif desteğin sağlanmasını çalışma konuları arasında tanımlamaktadır. Aynı yaklaşımla, üyelikten çıkarılma açısından da cinsel taciz ve şiddet açık bir neden olarak tanımlanmış, Genel Kurul'un üyelikten çıkarmaya ilişkin kararı beklenmeksizin üyeliğin askıya alınacağı hükmü düzenlenmiştir (md. 13).

Üniversitesi) de hem akademik ve idari personel hem de öğrenci kitlesi açısından yerleşme söz konusudur. Her ilde bir üniversitenin kurulması, diğer taşra kentlerinde olduğu gibi Malatya'da da üniversitelerdeki yerleşme oranını daha da yükseltmiştir. Dolayısıyla bu kurumların kültürel etkileşim açısından etkisi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Ayrıca Malatya'nın kendi kırsal ve yakın çevresinden göç almasına paralel olarak sermayenin ve eğitilmiş nüfusun da batı kentlerine göçü söz konusudur.

Kırsal yapının güçlü ve toplumsal farklılaşma düzeyinin düşük olduğu bu yapı, ataerkil değerlerin ve birey davranışları üzerindeki toplumsal denetimin etkili olacağı bir zemini desteklemektedir. Ataerkil değerlere dayalı toplumsal denetimi en açık biçimde hisseden kesimlerden biri kadınlardır.

Eğitim Sen Malatya Şubesinin içinde örgütlendiği ve hareket ettiği bu bağlamın üye algıları, davranışları ve faaliyetler üzerinde etkilerinin olmaması beklenemez. Bu nedenle, Eğitim Sen'in toplumsal cinsiyet siyasetinin Malatya yerelinde nasıl bir karşılık bulduğunu, aşağıdaki araştırmadan elde edilen bulguları bu bağlam içinde yorumlayarak açıklamaya çalıştık.

3. Saha Araştırması Hakkında

Araştırmanın evrenini Eğitim Sen Malatya Şubesi üyelerinin tümü oluşturmaktadır. Araştırmanın başladığı tarih itibarıyla Şube'nin toplam üye sayısı 1126'dır. Bunların %38.5'i kadın, %61.5 erkektir. Nicel araştırma için cinsiyete ve çalışılan kurum türüne göre tabakalı örneklem oluşturulmuştur. Anket soruları, Sendika üyesi olarak sahip olunan katılımlı gözlem bulgularının yanı sıra iki odak grup (biri yalnızca kadınlardan, diğeri kadınlar ve erkeklerden oluşan) toplantısından elde edilen bulgulardan yararlanılarak hazırlanmıştır. Anket uygulaması, işyeri temsilcileri aracılığı ile Nisan 2019 ile Ağustos 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Üyelik süresi 10 yıldan daha uzun olan 9 Sendika üyesi ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme ve ayrıca anket formunun sonuna eklenen iki açık uçlu soruyla işyerlerinde ve Sendika'da yaşanan/gözlemlenen somut sorunlara ilişkin nitel veri toplanmıştır. Nicel araştırmada elde edilen veriler SPSS kullanılarak tanımlayıcı istatistik teknikleriyle işlenmiştir. Elde edilen nitel veriler ise nicel verilerle birlikte yorumlanmıştır. Ayrıca araştırma bulguları analiz edilip yorumlandıktan sonra 5 kadın ve 7 erkek olmak üzere 12 üyeden eleştirel bir okuma yapmaları istenmiştir. Böylelikle bulguların dönüşümlü biçimde yorumlanması olanağı yaratılmaya çalışılmıştır.

4. Bulgular Üzerine Kısa Değerlendirme

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sendikaların içinde hareket ettikleri toplumsal gerçeğin bir parçasıdır. Sendikalar bu konuda ne kadar eşitlikçi politikalara sahip olsalar da toplumdaki eşitsizliği besleyen ataerkil kültür değişen oranlarda sendika tabanının tutum ve davranışlarına yansımaktadır. Bu nedenle, sendikalar örgütlü oldukları işyerlerinin yanı sıra kendi örgütsel yapıları içinde de toplumsal cinsiyet eşitsizliğini besleyen bu zemini anlamak ve buna karşı mücadele etmek durumundadır. Bu kapsamda farklı kentlerin (yerellerin) özgül koşullarının incelenmesi iki açıdan önemlidir: (1) Politikaların dinamik olarak ve diğer değişkenlerin yanı sıra yerel farklılıkları da görerek geliştirilmesi için geri beslemeler sağlanması, (2) kent-

lerin özgül koşullarının politikaların pratiğe dönüşmesi sürecindeki etkilerinin kavranması.

Malatya Eğitim Sen üyelerinin toplumsal cinsiyet algıları ve tutumları ile sendikal faaliyetleri arasındaki ilişkiyi konu alan bu araştırma, yukarıda özetlenen çerçeveye dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın sonuçları kısaca şu başlıklar altında sınıflandırılabilir:

Üyelerin baskın çoğunluğu “yerli”dir: Eğitim Sen Malatya Şubesi üyelerinin %79.6’sı kendini doğrudan “Malatyalı” olarak tanımlamaktadır. Toplamda %18.3’ü ise yine Malatya’nın yakın çevresindeki ve kültürel olarak benzer bir coğrafya içinde bulunan illerle aidiyet ilişkisi kurmaktadır (Çizelge.8). Ayrıca üyelerin toplamda %74.5’inin 10 yıldan uzun süredir bu kentte yaşıyor olması (Çizelge.10) yerleşmenin başka bir göstergesidir. Sendika üyelerinin baskın çoğunluğunun yükseköğretim mezunu olması nedeniyle toplumsal cinsiyet kültürlerinin içine doğdukları yerel kültürden eşitlikçi yönde görece olarak farklılaşacağı kabul edilebilir. Fakat yerel kültürün belirlediği alan içinde hareket etmenin (yaşamının ve çalışmanın) zorlayıcı etkilerinin göz önünde tutulması gerekir. Bu bağlamda Malatya Eğitim Sen Şubesi örneğinde hetero-ataerkil değerlerin etkili bir unsur olduğu yerel kültürün sendikal ortam ve faaliyetlere yansıma düzeyinin yüksek olması beklenebilir.

Malatya Eğitim Sen Şubesi Üyeleri Kent Mekânında Ayrılmıştır: Üyelerin %70.6 gibi büyük bir çoğunluğu politik ve kültürel olarak sol ve demokratik kültürün kentten geri kalanına göre daha güçlü olduğu belirli bir semt ve çevresinde yaşamaktadır (Çizelge.11). Üyelerin çoğunluğunun kadınların kamusal alanda varolma ve hareket etme olanaklarının kentten geri kalanına göre daha fazla olduğu bu alanda yaşıyor olması eşitlikçi değerlerin gücüne işaret etmektedir. Fakat aynı zamanda üyeler tarafından “bizim insanımız” ve “bizim çevre” biçiminde ifade edilen bir tür kendi içine kapalı toplumsal yapının ve mekânın varlığının da göstergesidir. Birçok sendikal faaliyetin de aynı mekânsal sınırlar içinde gerçekleştirilmesi, Sendika’nın “kendine propaganda” yapma durumuna düşmesine, sendikal faaliyetlerin ve mücadelenin etkisizleşmesine yol açan etkenlerden biridir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ile Mücadele Sorumluluğu Kadınlara Yüklenmiştir: Ana akım aka-

demik ve politik söylemlerde “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı kullanılıyor olmasına karşın sorun kadınlar üzerinden kavranmakta ve çözülmeye çalışılmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu, erkekler ve diğer cinsiyet kimlikleri arasındaki ilişki içinde ortaya çıkıyor olmasına karşın çözüm için “kadınları güçlendirmek” ve kadınlar eliyle çözmek biçiminde bir yaklaşım izlenmekte, bu sorunu üreten toplumsal ve politik ilişkinin güçlü ve ezen tarafı olan erkekler bu sürecin dışında bırakılmaktadır. Eğitim Sen’in toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin politikası incelendiğinde de Tüzük’te ve söylemlerde aynı yaklaşımın egemen olduğu görülmektedir. Bütünsel olarak bakıldığında “kadın işlerinin kadınlara bırakılması” yolunun izlendiğini söylemek yanlış değildir. Bu yaklaşım Malatya Eğitim Sen Şubesi’nde çok daha açık biçimde ortaya çıkmaktadır.

Sendikal kurulların oluşumunda kadın kotası sağlanmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte bazı dönemlerde kadın üyelerin mesafeli durması ya da özellikle aile içinde cinsiyetçi işbölümünün sınırlayıcı etkileri gibi nedenlerle bu da sağlanamamaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili mücadele ise doğrudan kadınların omuzlarına yıkılmaktadır. Sonuçta bu mücadele, genel olarak kadınlar tarafından düzenlenen ve erkeklerin katılmadığı 8 Mart ve 25 Kasım etkinliklerine indirgenmiştir. Erkekler kendilerini yaşamakta olan eşitsizlik sorunundan ve “kadın işi” olarak gördükleri toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinden neredeyse muaf tutmaktadır.

Kadınların Sendikal Kurullara Katılım Oranı ve Kendi Gündemlerini Oluşturma Kapasiteleri Düşüktür: Tüzük’le tanımlanmış kotalara karşın sendikal kurullara kadın katılımı sınırlıdır. Kurullarda görev alma konusunda kadınlar mücadele etmemekte, eril yapıya sahip politik grupların kendi aralarındaki rekabet ve pazarlıkların sonucu olarak “kotaların gerektirdiği sayıda kadın üye katılımı koşulu” sağlanmaktadır.

Kadın Komisyonu kendi oluşturduğu gündemi Yürütme Kurulu’na taşıma ve bütçe olanaklarına karşın bunları etkin biçimde kullanmamaktadır.

İşyerlerinde ve Sendika’da yaşanan dışlayıcı tutum ve davranışların sorunsallaştırılarak Yürütme Kurulu’na taşınma oranı çok düşüktür. Oransal olarak küçük olsa bile Sendika içinde yaşanan toplumsal cinsiyet kaynaklı dışlayıcı tutumları ve söylemleri sorunsallaştırmaktan özellikle kaçınılmaktadır. 8 Mart ve 25 Kasım etkinlikleri başlıca mücadele araçlarına dönüş-

müştür. Bu etkinlikler ise yukarıda işaret edildiği gibi sınırları tanımlanmış bir mekânsal alanda ve her yıl hemen hemen aynı üyelerin katılımı ile gerçekleştirilmektedir.

Aile İçi Cinsiyetçi İşbölümünden Kaynaklanan Dışlama Belirgin Ölçektir: Özel alanda (aile ilişkilerinde) yaygın biçimde cinsiyetçi bir işbölümü egemendir. Bu nedenle kadınlar, sendikal mücadeleye eşit koşullarda dahil olamamaktadır. Bununla paralel olarak sendikal ve politik mücadelenin verildiği alan (kamusal alan) ile ev ve aile içi ilişkiler (özel alan) arasında bir ayırım yapılmakta, eşitlik sorunsalı ve mücadelesi kamusal alan ile sınırlanmaktadır. Bu iki yaşam alanı arasındaki ilişkisellik ve dolayısıyla sorunu tanımlamanın ve mücadelenin bu iki alanın bütünselliği içinde yapılması gerekliliği göz ardı edilmektedir.

Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Karşısında Mücadeleci ve Dönüştürücü Bir Dil ve Tutum Yoktur: Malatya Eğitim Sen Şubesi üye çevresinde toplumsal cinsiyet ilişkileri konusunda politik olarak güçlü bir eşitlikçi söylem egemendir. Fakat bu konudaki tutum ve eylemlerin aynı oranda eşitlikçi olduğu söylenemez. Politik söylemde eşitlikçi söylemi erkekler daha güçlü bir biçimde kullanmaktadır. Fakat yaşanmakta olan somut eşitsiz ilişkiler içinde kendi sorumluluklarını tanımlama konusunda aynı güçlü tavrı sergilememektedirler.

Bu konuda altı çizilmesi gereken önemli bir konu ise şudur: Kadınlar yaşamakta oldukları özel alanda yoğunlaşan ve kamusal alandaki varlıklarını etkileyen eşitsizlikleri, sendikal mücadele alanına taşıma ve buradan yaşamın diğer alanlarına doğru çözüm üretme konusunda pasif bir tutum izlemektedir. Oysa bu konuda kullandıkları söylem ve dil, gayet açık biçimde sorunun farkında olduklarını göstermektedir. Fakat kullandıkları dil, yakınma sözcükleri üzerine kurulu olduğu kadar mücadeleye atif yapan sözcükleri içermemektedir.

Sonuç olarak, Eğitim Sen'in eşitlikçi siyasetinin kendi üye tabanındaki ve toplumdaki hetero-ataerki değerlerin ve ilişkilerin dönüştürülmesindeki önemi yadsınamaz. Ancak bu dönüştürücü etkinin pratikteki sınırlılıklarının da görülmesi ve sonraki adımların ona göre şekillendirilmesi gerekir. Bu bağlamda üzerinde tartışılmak üzere şu öneriler sunulabilir:

- 1) Her ne kadar Eğitim Sen'de eşitlikçi politika ve kültür olsa da üye çevresinde toplumsal cinsiyet eşitsizliği sorunu yaşanmadığı varsayımı ile hareket edilmemelidir. Bütün sendikal yapı, süreç ve aktörler bu açıdan sorgulamaya tabi tutulmalıdır. Bu bağlamda farklı kentlerde (yerelerde) yaşanmakta olan özgül durumlar ortaya konmalı, mücadele buna göre şekillendirilmelidir.
- 2) İçerik ve format olarak ataerki ilişkilerin güçlü olduğu yerelerin özgül koşullarını dikkate alan faaliyetler geliştirilmelidir.
- 3) Kadınların Sendika'da yaşadığı dışlamanın en önemli nedenlerinden biri olan aile içi cinsiyetçi işbölümü, ilgili kurullarda ve eğitim süreçlerinde sorgulamaya açılmalıdır. Bu konuda, eşitlikçi politik söylem ile aile içindeki eşitsiz ilişkiler arasındaki yarılma özellikle sorunsallaştırılmalıdır.
- 4) Sendika Şubeleri toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda "önemli günler" in ötesine geçen faaliyetler yapmak üzere harekete geçirilmelidir.
- 5) Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin görevler yalnızca kadınlardan oluşan Kadın Komisyonlarına değil toplumsal cinsiyet kimliği sınırlaması olmaksızın oluşturulacak Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonlarına verilmelidir.
- 6) Daha somut bir adım olarak ise Sendika'nın hizmet binalarında çocuklu üyelerin (özellikle kadınların) sendikal faaliyetlere katılımlarını kolaylaştıracak fiziksel koşulların sağlanması öncelikli olarak ele alınmalıdır.

öykü

Nuray Karadağ

Eğitim Sen Malatya Şube Üyesi

Mevsimlik Kadın



Akşam saat on civarında yatağa girdim. Yorgunluktan her yerim ağrıyordu. Bütün gün, çalışmak için geldiğimiz Malatya'nın bu köyündeki bir işverenin bahçesinde sabahtan öğleye kadar silkelenen kayısıları toplayıp kasalara doldurmuş, öğleden sonra da güneşin altında sergendeki çekirdeği çıkarılacak kadar kurumuş kayısıları toplamıştım. Akşam paydos saatinde köyün aşağısındaki akarsuyun kenarına kurduğumuz çadıra gelip akşam yemeği hazırlamış, beş çocuğumun ve boyu devrilesice kocamın karnını doyurmuş, akarsuda çamaşır yıkamış, yıkadığım çamaşıruları suyun kenarındaki ağaçlara asmıştım. En sonunda yatış namazımı kılıp yarın aynı kâbusu yaşamak üzere çadıra girmiştim.

Kurbağalar durmadan vıraklıyor, arada bir köpek sesleri geliyordu. Birden ensemde kocamın pis soluğunu hissettim. Öyle ya bu yorgunluğun üzerine onun da gönlünü etmem gerekiyordu. Kocam çavuşluk yapıyordu. Bütün gün ona buna emir verip herkesi çalıştırıyor, kendisi tütün içip oturuyordu. Biz, kocam çavuşluk yaptığı için beraber geldiğimiz diğer ailelerden daha çok kazanıyorduk ama kazancımızın çoğu kocamın külüstür arabasına, arada bir şehre gidip keyif çatmasına anca yetiyordu. Kariya kıza düşkün olan kocam olacak deyyus bazen bu işler için de para harcıyordu. Çocuklara doğru dürüst baktığı yoktu.

En büyüğü on dört, en küçüğü beş yaşında olan evlatlarım peş peşe doğmuşlardı. En büyüğü oğlan aynı babası kılıklıydı. Şimdiden kız peşinde koşuyor, işten kaytarmanın yollarını arıyordu. Onun küçüğü olan kızım on iki yaşındaydı. Bulduğu her fırsatta kitap okuyor, ders çalışıyordu. Arada bir kavga dövüş abisinden aldığı cep telefonundan arkadaşlarıyla mesajlaşıyor, kadına şiddet ve kadın cinayetleri haberlerini, bunlara karşı kadınların yaptıkları eylemleri takip ediyor, okuma yazma bilmediğim için bunları bana anlatıyordu. Bana hep "Ana, ben okuyacağım, iş sahibi olacağım, uzaklara gideceğim, ya hiç evlenmeyeceğim ya da adam gibi biriyle evlenip senin gibi koca dayağı yemeyeceğim." diyordu. Ben pek inanmasam da "Aferin kızım, git kurtar kendini, inşallah istediğin olur." Diyordum.

Buradaki işi bitirince Giresun'a fındık toplama işine gidecektik. Sonra Urfa'ya, memlekete dönüp iki ay kaldıktan, çocuklar iki ay okula gittikten sonra Mersin'e narenciye toplamaya gidecektik. Oradaki işi de bitirdikten sonra gene memlekete dönecek, gene iki ay kadar kalacak, gene çocuklar iki ay okula gidecek, sonra memleketin kim bilir neresine çapa işine gidecektik. Bu süre içinde belki diğer çocuklarım da büyük oğlum gibi okuldan soğuyacak, okulu bırakacaktı. Yıllardır böyle yaşamaktan bıkmıştım. Biz mevsimlik tarım işçileri böyle yaşamaya mahkûmduk.

Anam gibi olsaydım keşke. Kaderine razı, başına ne gelirse gelsin şükreden anam gibi. Olamazdım çünkü ben başka hayatlar görmüş, kadınların da insanca şartlarda yaşayıp çalışabileceğini öğrenmiştim. Bunu ilk fark ettiğimde kocama karşı geldiğim, bu yüzden feci dayak yediğim oldu. En küçük kızım karnımdayken yediğim dayak yüzünden ve yetersiz beslendiğim için kızım iyi değil. Geç yürüyüp geç konuştu, kafası iyi çalışmıyor, bazı şeyleri anlamıyor. Kocam olacak deyyusa kaç kere dedim, şu kızı bir doktora götürelim diye. Her seferinde beni azarladı ya da dövdü. Benim uydurduğumu, kızın bir şeyi olmadığını, başımıza doktor masrafı çıkarmamamı söyledi. Sonunda vaz geçtim söylemekten.

Bunları düşünün düşünün uykuya daldım. Sabahın beşinde kalkıp her sabah olduğu gibi etraftan çalı çırpı toplayıp ateş yaktım, ekmek ve çorba pişirdim. Kahvaltı yaptıktan sonra işverenin evinin önüne gittik. Traktörün römorkuna kasa ve brandaları yükleyip bahçeye doğru yola çıktık. Traktörü bugün işverenin on altı yaşındaki küçük oğlu sürüyordu. İşverenin iki oğlu, bir kızı vardı. Hepsisi de kayısı işinde çalışıyorlardı ama bizim çocuklar gibi neredeyse her mevsim değil, sadece yazları çalışıyorlardı. Kışın okula gidiyor, okullarını aksatmıyorlardı. İşverenin iki kız kardeşi okumuş, biri doktor, diğeri öğretmen olmuştu. Geçen gün köye, abilerini ziyarete geldiklerinde görmüştüm. Gayet temiz, sade ama kaliteli giyinmişlerdi. Birkaç gün köyde kalmışlar, kayısı işine bile yardım etmişlerdi. Burada televizyon da izleyemediğimiz için tek eğlencemiz köye gelip gidenleri incelemektir. Benimle birlikte Urfa'dan gelen komşu kadınlarla gelenleri konuşup değerlendiriyorduk. Bazılarına iyi, bazılarına kötü not veriyorduk. Aslında hepimiz alttan alta onlara imreniyorduk.

Traktörle yolculuk ederken birden ne olduysa traktör, römorkuyla birlikte devrildi. Hepimiz çığılık çığığa düştüğümüz yerden kalkıp kendimizi ve çocuklarımızı kurtarmaya çalıştık. Ben ayağa kalkar kalkmaz bacağımda korkunç bir ağrı hissettim. İnleye inleye bacağımı sürüyüp çocuklarımı aradım. En küçüğü hariç hepsini bulmuştum. Daha fazla dayanamayıp yere oturdum. Büyük oğluma, kardeşini aramasını söyledim. Kanayan burnunu gömleğinin koluna süre süre gitti. Bağırış çığırış durulunca herkesin küçük yaralarla kazayı atlattığını öğrendim. Bu arada ben yerimden kalkamıyor, acıyla kıvranıyordum. Sonunda büyük oğlum, küçük kızımı kucaklamış gelirken bayılacak gibi oldum. Neyse ki kızım iyiydi. Traktör devrilince küçük

ve zayıf olduğu için birkaç metre öteye fırlamış, düştüğü yer de toprak ve ot olduğu için ucuz kurtulmuştu. Allaha şükür ki herkes iyiydi. Traktörü süren genç oğlan babasına kazayı haber vermiş, babası arabayla gelip duruma bakmıştı. Benim bacağımın kırılmış olabileceğini söyledi ve beni arabasına bindirip yakındaki ilçede bulunan hastaneye götürdü.

Hastanede bacağımı muayene eden doktor, kırık olduğunu, röntgen çekileceğini söyledi. Röntgen çekildi, bacağım iki yerinden kırılmıştı. Bacağımı alçıya aldılar. Hastane yatağında yatarken bana vurulan ağrı kesici iğnenin de etkisiyle uyudum. Yıllardır ilk defa rahat bir uykuya dalmıştım. Keşke hep hastanede kalsam diye düşünüyordum.

Birinin beni dürttüğünü fark ederek uyandım. Sevgili kocam gelmiş, burnundan soluyarak beni uyandırmaya çalışıyordu. Hastanede olduğumuz için beni azarlayamıyor, dövemiyor, şiştikçe şişiyordu. Hastane masrafını işveren ödemişti. Buradaki çoğu işverenin durumu bizimkinden çok da iyi olmamasına rağmen masrafı ödemesi ona minnet duymamı sağladı. Yalnız alçılı ayağımla yürümekte zorlandığım için hastaneden çıkarken doktorun zoruyla kocam bana bir koltuk değneği almak zorunda kaldı. Hastaneden çıkıp kocamın külüstürüne binerken onun şerrinden korkuyordum.

Arabaya binip ilçeden uzaklaştık. Kocam birden yol kenarında durup bana bağırırmaya koltuk değneğiyle vurmaya başladı. Sanki kazayı ben yapmıştım. Bir de benim elin adamının arabasında ne işim varmış, şimdi yevmiye de alamayacakmışım, çocuklara kim bakacakmış? Bunlar için de dayak yedim. Biraz hafifleyen bacağımın ağrısına başka ağrılar eklendi. Kafamda, aldığım darbelerden ötürü şişlik oluşmuş, kolum morarmıştı. Neyse ki bu defa yüzüme vurmamıştı. Çadırımızın bulunduğu su kenarına gittiğimizde arabadan zor bela inip koltuk değneğine dayanarak çadıra girdim. Kocam olacak deyyus işe gitti. Komşuların çadırlarında kimsecikler yoktu. Cırcır böcekleri ve suyun sessinden başka ses de yoktu. Doktorun yazdığı ağrı kesiciden bir tane içtim. Bir an bütün ağrı kesicileri içip ölmek ve her şeyden kurtulmak istedim. Sonra çocuklarım aklıma geldi, vaz geçtim. Ağrılarım hafifleyince çadırda serili duran yatağa uzandım. Suyun sesi bana huzur veriyor, yıllardır duymaya alıştığım kalabalık insan seslerini duymayışım bana garip gelse de hoşuma gidiyordu. Kendimi uykunun kollarına bıraktım. Ne kadar uyuduğumu bilmiyorum ama uyandığında

güneş batmaya yüz tutmuştu. Birden yerimden doğruldum. Kalkmaya çalıştım. Alçılı bacağımı unutmuşum. Yanımda duran koltuk değneğini alıp dışarı çıktım. Güçlkle çalı çırpı toplayıp ateş yaktım. Alelacele bulgur pilavı pişirdim. Bacağım, kafam ve kolum ağrıyordu. Pilav pişerken oturup kaderime ve tüm benim kaderimi paylaşan kadınlara ağladım. Yıllardır insan muamelesi görmediğim için katılmışımdım. Dayak yediğimde bile ağlamıyordum.

Çocuklar geldiler. Küçük kızım koşup bana sarıldı. Onu kucağıma alarak okşayıp öptüm. Büyük oğlumu çağırıp burnu halen kanıyor mu diye baktım. Kanamıyordu, iyiydi. Büyük kızım ve diğerleri de iyilerdi. Çok şükür, iyi ki kendimi öldürmemişim, dedim. Büyük kızım sofrayı kurdu. Kocam olacak deyyus da geldi. Yemek yediler. Ben serum yediğim için uzun süre açlık hissetmemiştim. Acıktığımı hissettim ama yemek yemedim. Bir de yemek yesem benim deyyusun gözüne iyice batacaktım. Kocam akşam gezmesine gitti. Komşu kadınlar geçmiş olsuna geldiler. Bana yemek getirmişlerdi sağ olsunlar. Yemeği yiyip karnımı doyurunca kocamın yolda bana yaptıklarını anlattım onlara. Hiç şaşırmadılar çünkü benim sık sık dayak yediğimi biliyorlardı üstelik onlar da arada sırada dayak yiyorlardı kocalarından. Bu, günlük hayatımızın olağan bir parçasıydı.

Komşu kadınlar gittikten sonra çocuklar ve ben yataklarımıza girdik. Tam uyumak üzereyken dışarıda bir bağırış çığırsı ve üç dört el silah sesi duyduk. Çocuklara çadırdan çıkmamalarını, yatakların arkasına saklanmalarını söyledim. Büyük oğlum horozlanıp dışarı çıkacağını söyledi. Gitme diye yalvardım ama beni dinlemedi. Buraya gelen adamların çoğu, kocam dahil, silah bulunduruyorlardı çünkü çoğu ailenin halen kan davaları vardı. Silahlar ruhsatsızdı ama kimse bunun hesabını sormuyordu. Arada bir gerginlik çıkınca birbirlerini silahla tehdit ettikleri hatta yaralayıp öldürdükleri oluyordu. Az önce duyduğum silah sesleri hayra alamet değildi.

Büyük oğlum gittikten on on beş dakika sonra koşu koşu çadıra geldi. Kocamın silahının

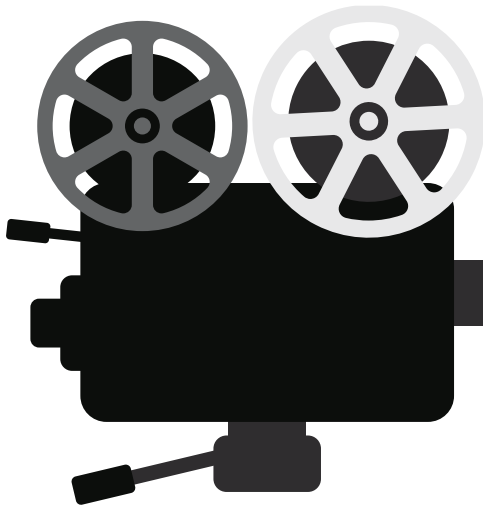
yerini sordu. Bilmediğimi söyleyince çadırı alt üst etmeye başladı. Ona, neden silahı aradığını defalarca sorduysam da cevap vermedi. Silahı aramak için bizim külüstüre gitti. Merak içindeydim. Komşu kadınlardan biri geldi telaşla. Ona neler olduğunu sordum. Kocamı vurmuşlardı. Yerde kanlar içinde yatıyormuş. Üzülmekle üzülmemek arasında gidip geldim. Sonra diğer komşu kadın geldi. Olayı ayrıntılarıyla anlattı. Kocam olacak deyyus komşuların kızlarından birine sarkıntılık etmiş, kız da yüz vermeyip babasına söylemiş, babası da silahını çekip kocamı vurmuş. Bunu duyunca gebersin deyyus, dedim. Ne zamandır kıza pis pis bakıyordu. Fark etmişim ben. Üstüme kuma getirebilirdi, buna bir şey diyemezdim ama kıza yazık olurdu.

Aradan bir saat geçti. Asker ve ambulans geldi. Çocuklarımı büyük kızıma emanet edip koltuk değneğiyle olay yerine gittim. Büyük oğlum, babasının başında durmuş hem ağlıyor hem intikam yeminleri ediyordu. Kocamı vuran adamı askerler götürürken sağlık görevlileri kocamı muayene edip ilk yardım yaptılar ama kocamda hayat belirtisi yoktu. Öldüğünü söylediler. Sırtımdan bir yük kalkmış bir başka yük binmişti sırtıma. Şimdi ben oğlumu nasıl durduracaktım? Altı üstü mevsimlik bir kadındım ben.

Benim bacağım alçılı olduğu için oğlum gitti ambulansla beraber. Çadıra gidip olanları çocuklara anlattım. Babalarının zulmünden onlar da nasiplerini almalarına rağmen ağladılar. Ağlamaktan yorgun düşüp uyudular. Benimse sabaha kadar gözüme uyku girmede. Buralardan gitmeliydik. Urfa'ya dönmeden, evi barkı bırakıp gitmeliydik yoksa oğlum da kan davasına kurban gidecekti. Nasıl gidecektik, neyle geçinecektik?

Sabahleyin güneş doğduğunda kocamın silahını, sakladığını tahmin ettiğim yerde buldum. Çocuklarım uyuyorlardı. Silahı alıp sessizce çadırdan dışarı çıktım. Koltuk değneğine yaslanarak akarsuya iyice yaklaştım. Silahı kaldırıp suya fırlattım. Silahın soğuk çeliği güneşin ilk ışıklarıyla bir an havada parladı, sonra suya gömüldü. İçimden bir yemin ettim. Çocuklarımı da alıp buralardan gidecek, bir daha ardıma bakmayacaktım.



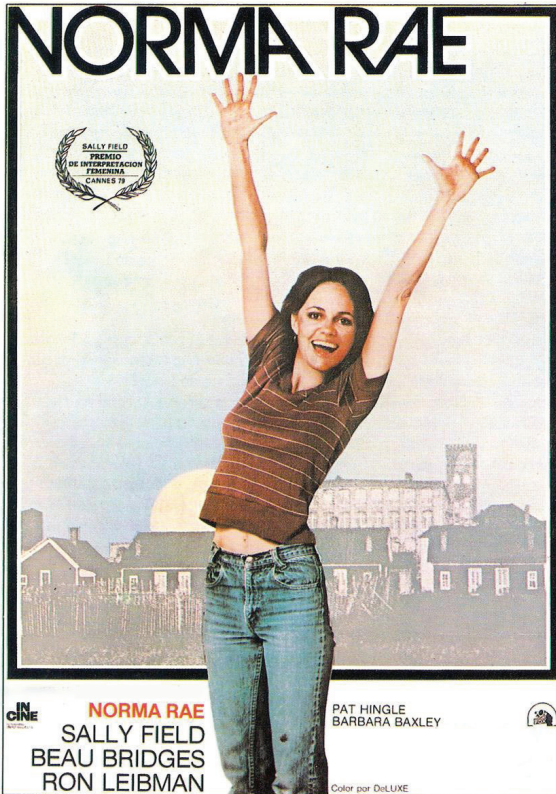


sinema



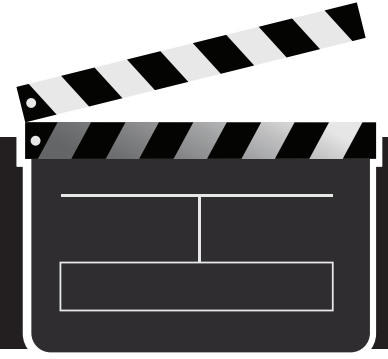
İşte Özgür Dünya (It's A Free World)

2008 Polonya, İngiltere, İspanya, İtalya, Almanya ortak yapımıdır. İşte Özgür Dünya, insanların hiç de özgür olmadığı bir dünyayı anlatıyor. Ken Loach, Essex'li genç bir kadının, Angie'nin hikâyesini anlatıyor. Göçmen işçileri sömüren taşeron Angie'nin hikâyesiy-le aynayı ters çeviriyor. Bir kadının yabancılaşmasını anlatırken meseleyi sınıfsal açıdan ele alan Loach, sağlam bir sistem eleştirisi yapmıştır bu filmiyle.



Norma Rae

1979 Amerikan yapımı film, Crystal Lee Sutton'ın gerçek yaşam öyküsüne dayanmaktadır. Yönetmenliğini Martin Ritt üstlenmiştir. Bir sendikalaşma hikâyesini aktaran film, sendikal hareketlerin, sadece geri kalmış – ya da gelişmekte- olan ülkelerin sorunu olmasından çıkararak evrensel bir hak olduğunu üstüne basa basa anlatmıştır. Aynı zamanda kasabaya gelen bir sendikacı ile tanıştıktan sonra örgütlü mücadeleye katılan bir işçi kadının hayatına odaklanır.



İki Gün Bir Gece (Deux jours, une nuit)

Dardenne kardeşler tarafından yazılan ve yönetilen, 2014 Belçika yapımıdır. Küçük bir şirkette çalışan ve maddi anlamda pek de parlak bir dönemden geçmeyen Sandra'nın işi tehlikededir ve iş arkadaşları ile dayanışmaya çalışan mücadelesini konu alır.



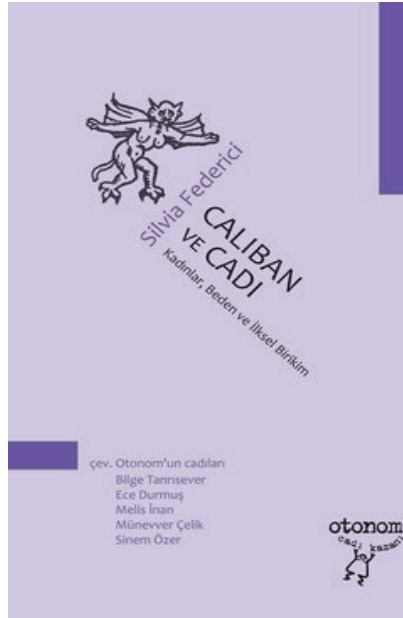
Diren! Suffragette

2015 İngiltere yapımı filmin yönetmenliğini Sarah Gavron üstlenmiştir. Çocukluk yıllarından beri çamaşırçı olarak çalışan bir kadının, birtakım tesadüfler sonucunda kadınların oy verme hakkıyla ilgili mücadele eden süfrajetlere katılmasını ve kocası da dâhil çevresindeki tüm ataerkilliklere rağmen mücadele etme öyküsünü anlatır.

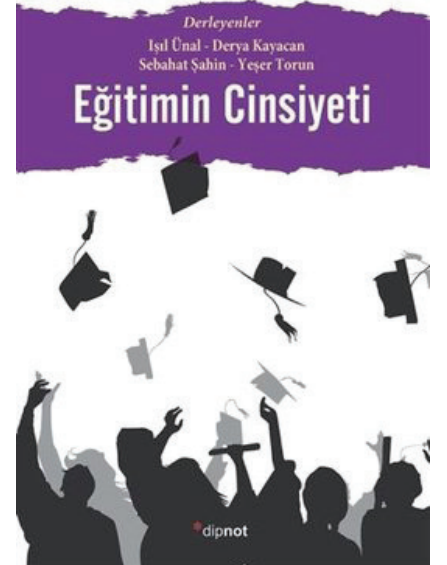
kitap



SERPİL SANCAR
ERKEKLİK: İMKANSIZ İKTİDAR



SİLVIA FEDERİCİ
CALIBAN VE CADI



İŞİL ÜNAL, DERYA KAYACAN,
SEBAHAT ŞAHİN, YEŞER TORUN
EĞİTİMİN CİNSİYETİ

SERPİL SANCAR ERKEKLİK: İMKANSIZ İKTİDAR

Erkeklik, bugüne kadar, hakkında konuşulan, ama politik, ideolojik ve akademik olarak fazla irdelenmemiş bir konu olmaya devam etmiştir. Serpil Sancar araştırmasında Türkiye'deki farklı erkeklik deneyimlerinin arkasındaki özgünlükleri açıklayan bir çerçeve sunmaya çalışıyor. Değişik toplumsal kesimlerden, farklı farklı yaşam deneyimlerine sahip erkeklerle yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen verileri yorumlayarak, farklı erkekliklerin toplumsal inşaları hakkında sözü olan bir kitap ortaya çıkarıyor. Erkeklik: İmkansız İktidar, Türkiye'de erkeklik deneyimleri ile toplumsal iktidar ilişkilerinin iç içe geçtiği rotaları, alanları ve tarzları görmeye çalışıyor ve eril tahakkümün inşa edildiği iktidar süreçlerini doğallaştıran, "kaçınılmaz" görülen ilişkilerin doğasını keşfetmeyi amaçlıyor.

SILVIA FEDERICİ CALİBAN VE CADİ

Caliban ve Cadı Kadınlar, Beden ve İksel Birikim

Caliban ve Cadı kapitalizme geçiş sürecinde bedenin bir tarihidir. Silvia Federici, geç ortaçağların köylü ayaklanmalarından cadı avlarına ve mekanik felsefenin doğuşuna kadar toplumsal yeniden üretimin rasyonelleştirilmesini araştırır. Asi bedene karşı savaşın ve beden ile zihin arasındaki çatışmanın, nasıl modern toplumsal örgütlenmenin iki merkezi ilkesinin, yani "emek gücü" ile "kendi bedeni ve yaşamı üzerinde mülkiyet hakkı"nın gelişiminin temel koşullarını oluşturduğunu gösterir.

"Postmodernizmin neoliberal çağında proletarya, tarihin sayfalarından silinmiş durumda. Silvia Federici, proletaryanın hikâyesini ta en başından, doğum sancılarıyla birlikte anlatarak ona tarihsel önemini geri kazandırır. Bu kitap bir hatırlamanın, insanlığın belleğinde kıtlık, katliam ve kölelik kadar derin ve acı veren bir yara açan, kadınların bedenine kazınmış bir travmanın kitabıdır.

Federici, proletaryanın doğuşunun kadınlara karşı bir savaşı gerektirdiğini ve bu savaşın yeni bir cinsel sözleşmeyi ve yeni bir patriyarkal dönemi, yani ücret patriyarkasını başlattığını gösterir. Federici'nin cadılara yapılan zulmün ve bedenin disiplin altına alınmasının tarihine sıkıca bağlı argümanları, kadınlara boyun eğdirilmesinin dünya proletaryasının oluşumunda neden toprağın çitlenmesi, 'Yeni Dünya'nın fethi ve kolonileştirilmesi, köle ticareti kadar önemli olduğunu açıklar."

İŞİL ÜNAL, DERYA KAYACAN, SEBAHAT ŞAHİN, YEŞER TORUN EĞİTİMİN CİNSİYETİ

Eğitimin Cinsiyeti, ataerkinin eğitim alanındaki yeniden üretim süreçlerini anlamak ve ataerkiyle mücadele yollarını keşfetmek için elinizden bırakamayacağınız bir başucu kitabı.

Eğitimsel gerçekliğin toplumsal cinsiyet bağlamında analizine ilişkin mevcut birikimi daha ileriye taşıyabilecek kapsamlı ve bütünlüklü bir kitap olan bu çalışma Türkiye'de eğitimin cinsiyetini çeşitli boyutlarıyla ortaya koyuyor. Okul öncesinden akademiye tüm eğitim düzeylerinde, bilginin üretim/yeniden üretim süreçlerini, bir mekân olarak okulu ve mekânla anlam kazanan ilişki ve etkileşimleri anlamaya yönelik kavramsal/kuramsal analizleri kapsamlı bir biçimde okura sunuyor.

Toplumsal cinsiyet araştırmaları yapan ve farklı sosyal bilim disiplinlerinden gelen araştırmacıların emeğini birleştiren bu kolektif çalışma hem akademik katkı anlamında hem de eğitim alanındaki mücadeleye ivme kazandırma potansiyeli açısından ayrıca değer kazanıyor.

haklarımız

Haklarınızı Biliyor musunuz?



EĞİTİM VE BİLİM EMEKÇİSİ KADINLAR HANGİ HALLERDE YER DEĞİŞTİRME TALEBİNDE BULUNABİLİRLER?

Zorunlu çalışma yükümlülüğü bulunmayanlar, bu yükümlülüğünü tamamlayanlar ya da muaf tutulanlar ile sağlık ve eş durumu özrü nedeniyle zorunlu çalışma yükümlülüğü ertelenmiş olanlardan buldukları eğitim kurumunda en az 3 yıl süreyle çalışan öğretmenler il içinde yer değiştirme isteğinde bulunabilirler.

Sağlık, aile birliği ve can güvenliği mazeretlerinin belgelendirilmesi halinde, hizmet bölgelerindeki ve/veya hizmet alanlarındaki zorunlu çalışma süreleri tamamlanmadan memurun isteği üzerine yer değiştirme suretiyle ataması yapılabilir.

ŞİDDETE UĞRAMIŞ YA DA YAKINLARININ CAN GÜVENLİĞİNİN TEHDİT ALTINDA OLDUĞUNU HİSSEDEN MEMURLAR NE YAPMALI?

Memurun can güvenliği mazeretine dayanarak yer değiştirme talebinde bulunabilmesi için; kendisinin, eşinin veyabakmakla yükümlü olduğu çocuklarından birinin bulunduğu yerde kalmasının can güvenliğini

tehdit altında bırakacağıınadli veya mülki idare makamlarından alınacak belgeyle belgelendirmesi gerekir. Can güvenliği mazeretine dayalı olarak yapılacak yer değişikliğinde memur; aynı hizmet bölgesi içindeki başka bir hizmet alanına, görev yaptığı hizmet bölgesinde ihtiyaç bulunmaması halinde ise diğer hizmet bölgelerine atanabilir.

8/3/2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanunun 4.üncümaddesinin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca hakkında adli makamlarca işyerinin değiştirilmesine ilişkin koruyucu tedbir kararı alınan memur, aynı hizmet bölgesi içindeki başka bir hizmet alanına, görev yaptığı hizmet bölgesinde ihtiyaç bulunmaması halinde ise diğer hizmet bölgelerine atanabilir.

Öğretmenler, görev yaptıkları yerde özel hayatında açıkça tehlike oluşturan olay nedeniyle Cumhuriyet Savcılığına yaptığı başvuru sonucunda soruşturma açılması halinde o ilin en üst mülki amirinin uygun görüşle teklifi doğrultusunda özel hayatını etkileyen nedenlere bağlı olarak yer değiştirme isteğinde bulunabilirler.

BOŞANMIŞ KADIN MEMURLAR YER DEĞİŞTİRME TALEBİNDE BULUNABİLİR Mİ?

Bulunamazlar.

OKULLARDA VE ÜNİVERSİTELERDE ÇALIŞAN İDARİ VE TEKNİK PERSONEL BU KOŞULLARA BAĞLI OLARAK YER DEĞİŞTİRME TALEBİNDE BULUNABİLİR Mİ?

Bu hak okullarda 657 sayılı yasa kapsamında çalışanlar için yukarıda açıkladığımız şekildedir.

Üniversitelerde 657 sayılı yasaya tabi çalışanlar için muvafakat gerekmektedir.

Hizmet akdi ile çalışanlar(işçi) için ise böyle bir uygulama yoktur.

OKULLARDA VE ÜNİVERSİTELERDE ÇALIŞAN TAŞERON PERSONEL BU KOŞULLARA BAĞLI OLARAK YER DEĞİŞTİRME TALEBİNDE BULUNABİLİR Mİ?

Taşeron personeli hizmet akdi ile çalışan işçidir.Bu nedenle böyle bir hak verilmemiştir.

ÜCRETLİ ÖĞRETMENLER BU KOŞULLARA BAĞLI OLARAK YER DEĞİŞTİREBİLİR Mİ?

Hayır.

ÜNİVERSİTELERDE SÖZLEŞMELİ ÇALIŞAN PERSONEL BU KOŞULLARA BAĞLI OLARAK YER DEĞİŞTİRME TALEBİNDE BULUNABİLİR Mİ?

Hayır bulunamazlar.

ADAY ÖĞRETMENLER BU KOŞULLARA BAĞLI OLARAK YER DEĞİŞTİRME TALEBİNDE BULUNABİLİR Mİ?

Yer değiştirme isteğinde bulunanlardan öğretmenlikte ve Devlet memurluğunda adaylıklarının kaldırılmış olması şartı aranır. Aday öğretmenlerin yer değiştirme istekleri değerlendirmeye alınmaz.

BOŞANMIŞ YA DA HİÇ EVLENMEMİŞ KADINLAR BU KOŞULLARA BAĞLI OLARAK YER DEĞİŞTİRME TALEBİNDE BULUNABİLİR Mİ?

Aile birliği yani eş özürlü dışında diğerlerinden yararlanırlar.

